REGIOPLAN

EVALUATIE ONDERWIJS-SAMENWERKING MIDDEN- EN OOST-EUROPA

- eindrapport -

drs. M. Blommesteijn
drs. P.J. Krooneman

Amsterdam, oktober 2008
Regioplan publicatienr. 1759

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Beleids-onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW.

VOORWOORD

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) investeert in programma's ten behoeve van bilaterale en multinationale samenwerking met Midden- en Oost-Europa. Deze samenwerking krijgt onder meer vorm in zelfstandige landenprogramma's en door bijdragen van Nederlandse experts aan activiteiten van het mulinationale samenwerkingsprogramma Education Reform Initiative for South Eastern Europe (ERI SEE). Het ministerie van OCW participeert op het moment van het onderzoek niet actief in het Twinningprogramma van de Europese Commissie; een vorm van samenwerking met Midden- en Oost-Europa.
Het ministerie van OCW wil graag meer weten over de landenprogramma's, de Nederlandse bijdrage aan activiteiten van ERI SEE en de mogelijkheden van deelname aan Twinning. Aan Regioplan is gevraagd dit te onderzoeken. Het verslag van dit onderzoek ligt voor u.

Een eerste woord van dank gaat uit naar Linda Beijlsmit, Hielke Venema, Rohini Mahadew en Fadime Kilicaslan van Bureau CROSS. Zij hebben ons de hele onderzoeksperiode bijgestaan met hun kennis en informatie en ons vrij toegang gegeven tot hun dossiers. Zonder hen hadden wij dit onderzoek niet goed kunnen uitvoeren.
Daarnaast was de bereidwilligheid van de Nederlandse uitvoerders en andere ministeries groot om te vertellen over hun ervaringen met de landenprogramma's, de activiteiten van ERI SEE en Twinning. Verder hebben ook de buitenlandse partners de tijd genomen om hun ervaringen in een telefonisch gesprek toe te lichten. Wij zijn ze daarvoor dankbaar.

Bij de uitvoering van het onderzoek zijn wij op plezierige en constructieve wijze begeleid door het ministerie. Wij danken daarvoor Hans Reiff, Bernadine Bijl en Evelien Dankert.

Het onderzoek is uitgevoerd door Marieke Blommesteijn. De lay-out van het rapport was in handen van Cornelie van Rinsum.

Amsterdam, oktober 2008
Marieke Blommesteijn (onderzoeker)
Peter Krooneman (projectleider)

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding **1**
1.1 Achtergrond 1
1.2 Onderzoeksvragen 2
1.3 Werkwijze 4
1.4 Leeswijzer 4

Deel I Hoofdtekst **7**

1 Context: beleid en uitvoering **9**
1.1 Inleiding 9
1.2 Beleid 10
1.3 Uitvoering: CROSS initiator en beheerder 14

2 Samenvatting en conclusies **19**
2.1 Zelfstandige landenprogramma's 19
2.2 ERI SEE 25
2.3 Twinning 28

Deel II Achtergrondinformatie **33**

1 Projectbeschrijvingen landenprogramma's **35**
1.1 Bulgarije 35
1.2 Roemenië 40
1.3 Kroatië 48
1.4 Ablak 55

2 Beschrijving Nederlandse bijdrage aan activiteiten ERI SEE **59**
2.1 Bijdrage Sardes, Equity in education 59
2.2 Bijdrage Cito, Assessment in education 61
2.3 Bijdrage TFA Human Resource and Training Development, Project Cycle Management and Logical Frameworks 63
2.4 Bijdrage Universiteit Twente, ICT in education 64
2.5 Bijdrage Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, European Qualification Framework in LLL 65
2.6 Bijdrage Bureau Katholiek Onderwijs, Efficiency in education 66
2.7 Bijdrage NSO en Inspectie, Inspectie van het Onderwijs 66

3 Twinning **67**
3.1 Het hoe en wat van EU Twinning..... 67
3.2 Te maken keuzes, voor- en nadelen van Twinning 71

Bijlage Overzicht respondenten **75**

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) investeert in programma's ten behoeve van de samenwerking met Midden- en Oost-Europa. Om beter zicht te krijgen op die programma's en de behaalde resultaten heeft het ministerie Regioplan gevraagd een evaluatie uit te voeren. In dit rapport doen wij verslag van deze evaluatie en gaan we daarnaast in op de voor- en nadelen van deelname van het ministerie van OCW aan het Twinningprogramma, een programma waar het ministerie van OCW op dit moment niet actief in participeert.

Het gaat bij de samenwerking met Midden- en Oost-Europa om zowel bilaterale als multinationale samenwerking. We gaan in de rest van deze paragraaf in op deze beide vormen van samenwerking en introduceren het Twinningprogramma. In de paragrafen daarna gaan we in op de vragen die centraal hebben gestaan bij het onderzoek en op de gevolgde werkwijze. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer.

Bilaterale samenwerking
De bilaterale samenwerking krijgt vorm in de zelfstandige landenprogramma's in Bulgarije, Roemenië en Kroatië. De landenprogramma's zijn opgezet om Nederlandse onderwijsexpertise aan te bieden aan deze landen. De programma's zijn bedoeld om de landen op onderwijskundig terrein te ondersteunen bij de voorbereiding op en de overgang naar het Europese lidmaatschap. Roemenië en Bulgarije zijn recent, op 1 januari 2007, toegetreden tot de Europese Unie, Kroatië is nog kandidaat-lid. Voor Kroatië wordt gekoerst op toetreding in 2009.

In totaal zijn vanaf 2006 dertien landenprogramma's gestart, waarvan drie in Bulgarije, zes in Roemenië en vier in Kroatië. Tot slot valt in het kader van de landenprogramma's ook het tijdschrift over Centraal-Europa en de Balkan, Ablak. Ablak is een uitgave van het ministerie van OCW/CROSS en het Oost-Europa Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Het biedt de Nederlandse lezer berichten en achtergronden over actuele politiek, economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Multinationale samenwerking
Naast de landenprogramma's investeert het ministerie van OCW ook in het multinationale samenwerkingsprogramma Eduction Reform Initiative for South Eastern Europe (ERI SEE). Het programma richt zich samen met de donorlanden Oostenrijk, Noorwegen, Zwitserland en Kroatië en verschillende

Europese Instellingen op landen in Zuidoost-Europa.[1] Het programma wordt aangestuurd door het Agentschap waarvan het secretariaat is gevestigd in Zagreb.
Nederland participeert in het programma om op die wijze een bijdrage te leveren aan het betrekken van de Balkanlanden bij de Europese onderwijsruimte. De ondersteuning vanuit Nederland vindt plaats in de vorm van een financiële bijdrage aan het secretariaat van ERI SEE en door het aanleveren van experts op onderwijskundig terrein bij verschillende bijeenkomsten in de betrokken landen. In de periode 2005-2008 gaat het om elf activiteiten (seminars, trainingen, workshops) waaraan Nederlandse experts een bijdrage hebben geleverd vanuit het ministerie van OCW.

Twinning
Samenwerking met Midden- en Oost-Europa vindt ook plaats binnen het Twinningprogramma van de Europese Commissie. Twinning zorgt voor kennisoverdracht op het gebied van Europese wet- en regelgeving voor kandidaat-lidstaten van de Europese Unie. De kennisoverdracht krijgt onder meer gestalte door de plaatsing van een expert uit de overheid van een lidstaat bij een zusterinstelling binnen de overheid van een kandidaat-lidstaat. Nederland werkt actief mee aan het Twinningprogramma. Op dit moment is er geen actieve betrokkenheid van het ministerie van OCW bij het Twinningprogramma.

1.2 Onderzoeksvragen

Het onderzoek richt zich op drie onderdelen van de onderwijssamenwerking met Midden- en Oost-Europa.

- De zelfstandige landenprogramma's in Roemenië, Bulgarije en Kroatië en het tijdschrift Ablak.
- Het multinationale samenwerkingsprogramma ERISEE.
- Het Twinningprogramma.

Bij de landenprogramma's en ERISEE gaat het om een onderzoek naar de stand van zaken, de resultaten en effectiviteit van de programma's en activiteiten.
Wij hebben hiervoor de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Landenprogramma's

1. *Wat is de doelstelling van de programma's in Roemenië, Bulgarije en Kroatië?*
2. *Welke projecten maken deel uit van de programma's en welke activiteiten zijn in het kader van de verschillende projecten gepland en uitgevoerd?*

[1] Albanië, Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, Kosovo, Montenegro, Moldavië, Macedonië, Roemenië en Servië.

3. *Welke knelpunten hebben zich bij het uitvoeren van de projecten voorgedaan? Wat wordt door betrokkenen als sterke kant(en) van de projecten gezien?*
4. *Wat zijn de resultaten van de projecten tot nu toe? In welke mate hebben de projecten de doelstelling gerealiseerd?*
5. *Wat kan worden geconcludeerd over de effectiviteit van de programma's en wat zijn de vooruitzichten voor de bestaande projecten?*

Ablak

6. *Wat is de doelstelling van het tijdschrift en in welke mate wordt deze behaald?*
7. *Wat is de oplage van het tijdschrift, welke ontwikkeling doet zich hierin voor, is de oplage en de ontwikkeling daarin conform de verwachting en doelstelling?*

ERI SEE

8. *Wat is de doelstelling van ERISEE?*
9. *Welke activiteiten, met Nederlandse participatie, zijn in het kader hiervan gepland en uitgevoerd?*
10. *Welke Nederlandse experts waren hierbij betrokken, wat was de Nederlandse rol en wat was de doelstelling van deze activiteiten?*
11. *Welke knelpunten hebben zich bij het uitvoeren van de activiteiten voorgedaan? Wat wordt als sterke kant(en) van de activiteiten gezien?*
12. *Wat zijn de resultaten van de activiteiten? In welke mate zijn de doelstellingen gerealiseerd?*
13. *Wat kan worden geconcludeerd over de effectiviteit van de activiteiten?*
14. *Wat is de betrokkenheid van de overige donorlanden en de instellingen bij ERISEE?*
15. *Zijn er opbrengsten voor Nederland, of voor de betrokken Nederlandse organisaties, aan de participatie in ERISEE en welke zijn dat?*

Naast een beantwoording van de onderzoeksvragen staan we ook stil bij de vraag of met de landenprogramma's en ERISEE-activiteiten is voldaan aan de doelstellingen zoals neergelegd in de beleidsbrief van de minister.

Twinning

Het ministerie wil zich op basis van het onderzoek een oordeel kunnen vormen over de voor- en nadelen van deelname van het ministerie van OCW aan het Twinningprogramma. Het gaat om de volgende onderzoeksvragen:

1. *In welke mate sluiten de Twinningactiviteiten aan bij de internationale prioriteiten van* het ministerie van *OCW?*
2. *Wat zijn de mogelijke voordelen van het meedoen aan het Twinningprogramma (contacten met andere overheden, kennisdeling, veldverkenning voor toekomstige relaties)?*
3. *Wat zijn de mogelijke nadelen van het meedoen aan het Twinningprogramma (geld, tijdsbeslag, afwezigheid van een werknemer)?*
4. *Wat is de verhouding tussen beleidsinspanning en opbrengst voor* het ministerie van *OCW?*

5. *Wat is het aanbod aan Twinningactiviteiten op OCW-gebied?*
6. *Wat is de opbrengst voor Nederland na deelname aan een Twinning-project?*
7. *Welke mogelijkheden zijn er voor een rol van CROSS hierin?*
8. *Welke ministeries/bureaus doen regelmatig mee en wat zijn hun ervaringen?*

1.3 Werkwijze

Voor het verzamelen van de benodigde gegevens hebben we gebruikgemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:

- Bestudering van de dossiers van de landenprogramma's en ERISEE-activiteiten om vast te kunnen stellen wat het budget, de doelstellingen, planning, activiteiten en resultaten van de projecten zijn. De dossiers bevatten daarnaast ook informatie en correspondentie over de voortgang van de projecten en bieden inzicht in eventuele knelpunten die zich hebben voorgedaan.
- Interviews met CROSS, Nederlandse contractanten (uitvoerders landenprogramma's), buitenlandse partners (buitenlandse uitvoerders van de landenprogramma's), redactieleden van Ablak, Nederlandse experts die een bijdrage hebben geleverd aan ERISEE-activiteiten en de directeur van ERISEE Agency om nog beter zicht te krijgen op de behaalde resultaten, ervaringen, effecten en succes- en risicofactoren van de programma's.
- Bestudering van documenten over Twinning en interviews met CROSS, National Contact Point, en het ministerie van LNV om de voor- en nadelen van deelname aan Twinning in kaart te brengen.
- Interview met het ministerie van OCW over de belangrijkste uitgangs- en aandachtspunten van zijn beleid op het gebied van internationale onderwijssamenwerking.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen met alle gehouden interviews.

1.4 Leeswijzer

Het rapport bestaat uit twee delen: 1. De hoofdstekst; 2. Achtergrondinformatie.
In deel 1 concentreren we ons op de beleidscontext, de resultaten en conclusies. Om de te evalueren programma's te kunnen plaatsen en te toetsen en om de vraag te kunnen beantwoorden of de Twinningactiviteiten aansluiten bij de prioriteiten van het ministerie van OCW geven we in I.1 een samenvatting van het beleid van het ministerie van OCW op het gebied van internationale onderwijssamenwerking. In dit deel besteden we ook aandacht aan de rol van

CROSS bij de uitvoering van de landenprogramma's en de ERI SEE-activiteiten.
In deel I.2 concentreren we ons op de beantwoording van de onderzoeksvragen van de drie verschillende onderdelen. Per onderdeel vatten we de programma's en activiteiten samen, beantwoorden de onderzoeksvragen en bespreken we of ze aansluiten bij de doelstellingen van het beleid van het ministerie van OCW.
Deel II bevat alle achtergrondinformatie waarop de hoofdstekst is gebaseerd. In deel II.1 zijn de projectbeschrijvingen van de zelfstandige landenprogramma's en Ablak opgenomen. In deel II.2 doen we hetzelfde voor de bijdragen van de Nederlandse experts aan de activiteiten van ERI SEE. Tot slot geven we in Deel II.3 meer informatie over Twinning en de voor- en nadelen van deelname.

DEEL I

Hoofdtekst

DEEL I.1 CONTEXT: BELEID EN UITVOERING

In de beleidsbrief aan de Tweede Kamer van december 2004 benadrukt de minister het belang van de regio Zuidoost-Europa. Vanuit het perspectief van vrede, stabiliteit en veiligheid is het zaak om door onderwijssamenwerking bijstand te verlenen aan de maatschappelijke opbouw in deze regio.
De minister wil met behulp van het ERI SEE-netwerk komen tot expertiseuitwisseling met de SEE landen, pilotprojecten in de kandidaat-lidstaten in de SEE landen, nauwe aansluiting bij het overige kabinetsinstrumentarium en continuering van *good practices* op het terrein van projecten, donorafstemming, en disseminatie.
De focus van de directie Internationaal Beleid (IB) ligt bij het middelbaar beroepsonderwijs en het voortgezet onderwijs. Belangrijke aandachtspunten zijn dat het beleid aansluit op de behoeften en wensen in het Nederlandse onderwijsveld en de ontwikkelingen in de buitenlandse politieke context. De interessegebieden van IB zijn landen aan de oostgrens en landen in de zuidflank.
Verder vindt IB het belangrijk dat programma's leiden tot onder meer samenwerking en uitwisseling, het aanboren van andere financieringsbronnen en het versterken van de binding met Europa.
CROSS initieert en beheert de landenprogramma's. Daarnaast stelt zij onder meer Nederlandse experts in de gelegenheid om deel te nemen aan de activiteiten van ERI SEE.

1.1 Inleiding

De zelfstandige landenprogramma's en de activiteiten in het kader van Education Reform Initiative for South Eastern Europe (ERI SEE) maken deel uit van het OCW-beleid op het gebied van internationale onderwijssamenwerking. De contouren van dit beleid zijn vastgelegd in de beleidsbrief van de minister van OCW aan de Tweede Kamer.[1] Daarnaast vindt ontwikkeling van beleid op het gebied van internationale onderwijssamenwerking plaats bij de directie Internationaal Beleid (IB) van het ministerie van OCW.

Om de te evalueren programma's te kunnen plaatsen en om de vraag te kunnen beantwoorden of de Twinningactiviteiten aansluiten bij de prioriteiten van het ministerie van OCW, geven we in paragraaf 1.2 een beknopte weergave van zijn beleid.
Dit doen wij op basis van de beleidsbrief en een interview met het hoofd van de afdeling Mondiale Zaken van de directie Internationaal Beleid.

[1] Onderwijssamenwerking met Zuidoost-Europa, 3-1-2005, 21501-34, nr. 41).

In deze paragraaf geven we verder als aanvulling op de beleidsbrief meer informatie over de opzet van het ERI SEE-initiatief. Dit is een initiatief waarin de onderwijsministers van de SEE-landen hun verantwoordelijkheid voor de gezamenlijke ontwikkeling van het onderwijs hebben vastgelegd.
De uitvoering van de programma's is door het ministerie van OCW belegd bij Bureau CROSS. In paragraaf 2.3 beschrijven we hoe CROSS uitvoering geeft aan deze taak.

1.2 Beleid

In deze paragraaf besteden we achtereenvolgend aandacht aan de beleidsbrief van de minister, de beleidsprioriteiten van IB en het multinationale samenwerkingsprogramma voor landen in Zuidoost-Europa.

1.2.1 Beleidsbrief

De beleidsbrief van de minister van OCW aan de Tweede Kamer van december 2004 heeft betrekking op het aanbieden van Nederlandse onderwijsexpertise in het kader van de onderwijssamenwerking met landen in Zuidoost-Europa. De minister besteed daarbij ook aandacht aan de kandidaat-lidstaat Turkije, Oekraïne en de nieuwe lidstaten.

Het kader voor het multinationale samenwerkingsprogramma met de landen in Zuidoost-Europa is het Education Reform Initiative South East Europe (ERI SEE). De minister onderstreept vanuit een perspectief van vrede, stabiliteit en veiligheid het belang van het verlenen van bijstand aan de maatschappelijke opbouw in Zuidoost-Europa. Verder benadrukt de minister de toenemende betekenis om de SEE-landen[2] de gelegenheid te bieden om mee te komen in de ontwikkeling van Europese standaarden en daarmee het onderwijs op EU-niveau te brengen.

Doelen
Met behulp van het ERI SEE-netwerk wil de minister komen tot:
- expertise-uitwisseling met de SEE-landen;
- het starten van pilotprojecten in de kandidaat-lidstaten in de SEE-landen;
- nauwe aansluiting bij het overige kabinetsinstrumentarium (MATRA, PSO PSOM);
- continuering van *good practices* op het terrein van projecten, donorafstemming, en disseminatie.

Aandachtspunten
De minister benadrukt het belang van politieke overeenstemming en prefereert een regionale aanpak boven een sterk nationaal georiënteerde aanpak. Daar-

[2] Kroatië, Bosnië en Herzegovina, Servië en Montenegro, (inclusief Kosovo), Albanië, Macedonië, Bulgarije, Roemenië en Moldavië.

naast staat hij duurzame samenwerking voor waarbij een gefaseerde aanpak wordt gehanteerd. In de eerste fase wordt daarbij een aanbod gedaan voor expertise-uitwisseling op een aantal terreinen waar Nederland, naar internationale maatstaven, sterk is, namelijk: het hoger onderwijs, beleidsvraagstukken, onderwijsmanagement, speciaal onderwijs, toetsontwikkeling, beroepsnderwijs (in het bijzonder tripartiete verhoudingen).

In de beleidsbrief wordt in het kader van disseminatie specifiek verwezen naar het tijdschrift Ablak. De minister benadrukt het belang dat aandacht wordt gevestigd op de Nederlandse herkomst van projecten. “In dat kader past ook het voortzetten van de uitgave Ablak. Dit tijdschrift biedt voor de Nederlandse lezer berichten en achtergronden over actuele politieke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Speciale aandachtsgebieden daarbij zijn onderwijs, wetenschap en technologie” (beleidsbrief TK).

1.2.2 Beleidsprioriteiten directie Internationaal Beleid

De directie Internationaal Beleid heeft als focus het middelbaar beroepsonderwijs en het voortgezet onderwijs. Onder meer omdat haar financiële middelen beperkt zijn, zoekt zij voor de uitvoering van haar beleid aansluiting met nationale en internationale financieringsbronnen en aansluiting bij het beleid van met name het ministerie van Economische Zaken. Voorbeelden van andere vormen van financiering zijn het Programma Maatschappelijke Transformatie (BZ) en Programma Samenwerking Opkomende Markten/Private Sector Investeringsprogramma (BZ/OS).

Beleidslijnen
Een belangrijke beleidslijn van IB is dat het beleid bijdraagt aan de internationalisering die door het onderwijsveld wordt vormgegeven; zo draagt het bijvoorbeeld bij aan de wensen van de onderwijsinstellingen en behoeften in het veld. De rol van het ministerie van OCW is een afgeleide rol en richt zich op het realiseren of faciliteren van de randvoorwaarden (bijvoorbeeld financieel, diploma-erkenning).
Een tweede invalshoek is de buitenlandse politieke context. In deze context leidt de uitbreiding van de EU tot een aanpassing van het beleid omdat de oudeprioriteitlanden inmiddels lid zijn geworden van de EU. De aandacht verschuift daarmee naar niet-EU-lidstaten of kandidaat-lidstaten. Daarbij is de oriëntatie van de interculturele dialoog aan het draaien. Het draait als het ware van de klassieke Oost-West naar een nieuwe oriëntatie van Noord naar Zuid. De zuidflank (Marokko tot en met Midden-Oosten en Turkije) komt steeds meer in beeld voor wat betreft onderwijssamenwerking. Belangrijk interessegebied IB zijn ook de landen aan de oostgrens zoals voormalig Joegoslavië, Kroatië, Servië, Bosnië en Herzegovina, Macedonië.

Daarnaast oriënteert het ministerie van OCW zich op eventuele samenwerking met de Oekraïne.

Resultaten beleid
IB vindt het belangrijk dat de internationale programma's een meerwaarde zijn voor het Nederlandse onderwijsveld. Daarnaast vindt zij het belangrijk dat de programma's leiden tot samenwerken en uitwisseling, het aanboren van andere financieringsbronnen, continuering in vervolgopdrachten en het versterken van de binding met Europa.

1.2.3 ERI SEE

In het kader van het Stabiliteitspact voor de westelijke Balkan heeft een tiental onderwijsministers de handen ineengeslagen in het Eduction Reform Initiative for South Eastern Europe (ERI SEE). ERI SEE is een multinationaal samenwerkingsprogramma voor landen in Zuidoost-Europa. Het programma richt zich op Albanië, Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, Kosovo, Montenegro, Moldavië, Macedonië, Roemenië en Servië.
Nederland participeert in het programma om op die wijze een bijdrage te leveren aan het betrekken van de Balkanlanden bij de Europese onderwijsuimte.[3] Donorlanden zijn naast Nederland: Oostenrijk, Noorwegen, Zwitserand en Kroatië. Daarnaast zijn verschillende Europese instellingen bij het proramma betrokken.[4]

Belangrijkste doelen
- ondersteuning van transformatieprocessen in Zuidoost-Europa op het gebied van onderwijs in het perspectief van Europese integratie;
- promotie van regionale samenwerking;
- bieden van een platform voor discussie en uitwisseling van informatie, kennis en ervaring;
- faciliteren van contacten tussen SEE-landen en internationale organisaties en instituten als OECD, Raad van Europa, European Training Foundation et cetera.

Hoofdthema's
- Leven Lang Leren.
- '*European Qualification Framework - National Qualification Frameworks*' in SEE-landen.
- Kwaliteit en gelijkheid in het onderwijs.
- De kennisdriehoek: educatie, onderzoek en innovatie.

[3] Europa-brief, ministerie van OCW, 29 maart 2006, kenmerk IB/2006/9557.

[4] Bron: http://www.erisee.org/partners.htm (07/07/2008).

Organisatiestructuur
ERI SEE wordt bestuurd door de Governing Board (GB) en geadviseerd door de Consultative Board (CB). De GB en CB komen tweemaal per jaar bijeen om onder meer het Werkplan te bepalen. Leden van de GB zijn zowel de vertegenwoordigers van de ministeries onderwijs uit de regio[5] als de Taskforce Education and Youth (TFEY) van het Stabiliteitspact.

In de CD hebben naast de donorlanden de volgende organisaties zitting: European Training Foundation (ETF), Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), European University Association (EUA) en Council of Europe (CoE).

Om het programma aan te sturen, is in november 2006 een Agentschap geopend. Het secretariaat daarvan is gevestigd in Kroatië, aan de universiteit van Zagreb.[6] Het secretariaat is verantwoordelijk voor de implementatie van het werkprogramma door de inzet van instrumenten als workshops, thematische seminars en trainingen, studiebezoeken, en Twinning met instituties met als doel het versterken van politieke netwerken en expertnetwerken.

Bijdrage vanuit Nederland
De ondersteuning vanuit Nederland vindt plaats in de vorm van een financiële bijdrage aan het secretariaat en door het aanleveren van experts op onderwijskundig terrein bij verschillende bijeenkomsten in de betrokken landen. Nederland levert ongeveer tien procent van het totale budget van ERISEE.[7]

[5] Albanië, Bosnië en Herzegovina, Bulgarië, Kroatië, UNMIK/PISG Kosovo, Macedonië, Moldavië, Montenegro, Servië en Roemenië.

[6] Bron: http://www.erisee.org/eriseeagency.html (07/07/2008).

[7] Bron: Offerteaanvraag voor evaluatie programma's Midden- en Oost-Europa.

1.3 Uitvoering: CROSS initiator en beheerder

De uitvoering van de van de landenprogramma's in Bulgarije, Roemenië en Kroatië en de activiteiten in het kader van ERI SEE is door het ministerie belegd bij Bureau CROSS uitgevoerd. [8] In deze paragraaf beschrijven we hoe CROSS hier in de praktijk uitvoering aan geeft.

Bureau CROSS en het ministerie van OCW
Multinationale onderwijssamenwerking:
- beheer projecten landenprogramma's Bulgarije, Roemenië en Kroatie *
- in de gelegenheid stellen van Nederlandse experts om een bijdrage te leveren aan de activiteiten georganiseerd door ERI SEE Agency *
- advisering van het ministerie van BZ over de MATRA-onderwijsprojecten
- advisering over de mogelijkheden van Twinning in de westelijke Balkan

Daarnaast geeft CROSS uitvoering aan de Nederlands-Russische onderwijssamenwerking.[9]
* onderdeel van deze evaluatie

Initiator landenprojecten
CROSS heeft een uitgebreid netwerk op het gebied van onderwijssamenwerking in de regio, bijvoorbeeld met internationale organisaties als de Wereldbank, kenniscentra in Nederland en de regio en vertegenwoordigers van ministeries in de regio. Hierdoor is zij niet alleen op de hoogte van recente ontwikkelingen en de wensen en behoeften van de partners in de regio, zij weet daarmee ook partijen bij elkaar te brengen. Veel projecten binnen de landenprogramma's zijn dan ook zo tot stand gekomen. CROSS benadrukt dat de kracht van haar werkzaamheden is gelegen in de koppeling van onderwijs, arbeidsmarkt en bedrijfsleven, de continuïteit en opbouw van expertise en de koppeling van bestaande structuren.

Beoordeling voorstellen landenprogramma's
De voorstellen van de landenprogramma's worden opgesteld door de Nederlandse organisaties die de landenprogramma's uitvoeren (contractanten). CROSS fungeert hierin vaak als klankbord en doet soms voorstellen om bepaalde activiteiten of partners bij het project te betrekken. Een van de aandachtspunten daarbij is de aansluiting op bestaande programma's of continuering van programma's zoals bijvoorbeeld PSOM (EZ), Matra (BZ), Phare (EU) en de European Training Foundation (EU).
Verder besteedt ze aandacht aan het betrekken van de ervaring en kennis van

[8] CROSS maakt deel uit van de EVD (internationaal ondernemen en samenwerken) van het Ministerie van Economische Zaken.

[9] De Russische programma's zijn in een eerder onderzoek door Regioplan geïnventariseerd en maken daarom geen deel uit van deze evaluatie.

relevante organisaties. Zo wordt bijvoorbeeld gekeken of, indien van toepassing op het thema, roc's of kenniscentra (anders dan de contractant) een rol kunnen spelen bij de uitvoering van de projecten.
Bij de beoordeling van de landenprogramma's worden de kosten van de buitenlandse counterparts niet gehonoreerd. De counterparts tonen door zelf de kosten te dragen hun commitment aan het programma. Wel in aanmerking voor een vergoeding komen vertaalkosten voor bijvoorbeeld de vertaling van een opleidingsmodule.
Wat ons verder is opgevallen bij de bestudering van de dossiers, is dat CROSS niet alleen kritisch kijkt naar de opgevoerde dagen maar ook naar de opgevoerde tarieven van de contractanten.

Beheer van de landenprogramma's
De Nederlandse contracten verplichten zich onder meer CROSS regelmatig op de hoogte te houden van de voortgang van het programma, geen wezenlijke wijzigingen aan te brengen in het programma zonder toestemming van CROSS (bijvoorbeeld inzet andere experts, tarieven, verschuiving in posten) en het plan van aanpak niet zonder toestemming te wijzigingen. Daarnaast geldt voor de meerjarige programma's twee keer per jaar een voortgangsrapportage (inclusief financiële verantwoording) aan te leveren aan CROSS en bij de afsluiting van een traject een eindrapportage.
In de rapportages moet informatie worden verschaft over onder andere de behaalde (tussen)resultaten, behalen planning, samenwerking met de counterpart en financiële informatie, uitstralingseffecten naar relevante sectoren en perspectief op voortzetting van het programma.

ERI SEE
CROSS is namens het ministerie van OCW lid van de Consultative Board van ERI SEE. De CB adviseert over het werkprogramma van ERI SEE.
Verder stelt CROSS Nederlandse experts in staat om een bijdrage te leveren aan de activiteiten georganiseerd door ERI SEE Agency. CROSS adviseert over de inzet van bepaalde experts, zij beoordeelt de aanvraag en zij verzorgt de financiële afhandeling. De experts zijn verplicht een terugkoppeling te geven van hun activiteiten.

Budget en kosten
Voor het onderwijssamenwerkingsprogramma is binnen de begroting van het ministerie van OCW jaarlijks € 619.000,- beschikbaar voor de periode van 2005 tot en met 2008. In totaal is dit ongeveer 2,5 miljoen. CROSS heeft in overleg met het ministerie van OCW besloten de programma's niet in 2005 te laten starten. Dit was te vroeg om tot projectvoorstellen te komen die aansluiten op de wensen en behoeften van de landen uit de regio. De eerste programma's zijn halverwege 2006 gestart.

De totale projectkosten van de landenprogramma's, Ablak en de kosten van de Nederlandse experts die een bijdrage hebben geleverd aan de activiteiten van ERI SEE bedraagt ongeveer 2,2 miljoen euro (zie tabel 1.1).

Het ministerie van OCW heeft gevraagd om aan te geven wat de totale kosten zijn van de uitgevoerde programma's en wat de verhouding is van de projectkosten en de beheerkosten van CROSS.
We kunnen hiervoor alleen een hele grove inschatting maken. Hiervoor zijn een aantal redenen. Allereerst komen de periodes van de verschillende onderdelen niet overeen. Verder zijn de personele lasten (inclusief 'out of pocket'-kosten) van het programma multinationaal van CROSS breder dan de onderzochte onderdelen, en bovendien zijn deze kosten nog niet bekend voor 2008. CROSS geeft aan dat haar werkzaamheden in het kader van de landenprogramma's vaak nauw zijn verweven met het Matra-programma omdat er veel linken zijn tussen de programma's (voor meer informatie zie I.2 en II.1). En tot slot zijn alleen de totale 'out of pocket'-kosten opgevoerd in de begroting. Voor de berekening van de OOP-kosten multinationaal hebben we de totale OOP-kosten vermenigvuldigd met het percentage van de personele lasten multinationaal ten opzichte van de totale personele kosten.

Om toch een benadering te geven van de totale kosten en de verhouding van de projectkosten en de beheerkosten van CROSS, gebruiken we voor beheerkosten van CROSS de gegevens van 2005, 2006 en 2007. De totale kosten voor multinationale activiteiten bedraagt dan naar schatting drie ton. De totale kosten zijn daarmee ongeveer gelijk aan het budget dat hiervoor beschikbaar is gesteld door het ministerie van OCW, namelijk 2,5 miljoen. De beheerkosten beslaan daarmee ongeveer veertien procent van de projectkosten. Ons inziens is dit percentage de bovengrens. De beheerkosten zullen op basis van bovengenoemde kanttekeningen mogelijk lager zijn, we kunnen evenwel niet aangeven hoeveel lager.[10]

In de onderstaande tabellen zijn respectievelijk overzichten opgenomen van de projectkosten, de beheerkosten van CROSS voor het programma multinationaal en een totaaloverzicht.

Tabel 1.1 Overzicht projectkosten landenprogramma's, Ablak en activiteiten ERI SEE

Zelfstandig landenprogramma's (2006 – 2008)	1.807.933
Ablak (2005-2008)	320.332
ERI SEE-activiteiten Nederlandse experts (2005 - 2007)	73.359
Totaal	**2.201.624**

[10] CROSS hanteert zelf een percentage van zeven tot negen procent voor haar beheerkosten. Wij hebben onze rekenwijze voorgelegd aan CROSS. CROSS plaatst hierbij, naast ons voorbehoud, de volgende kanttekeningen: bij de berekening van de beheerkosten zouden ook de beleids-, project- en beheerkosten van Matra moeten worden meegenomen omdat de werkzaamheden van CROSS in het kader van de landenprogramma's nauw zijn verweven met Matra; en er wordt geen rekening gehouden met het feit dat de beheersactiviteiten een aantal jaren doorlopen. Wij hebben begrip voor deze argumenten maar zijn binnen deze opdracht niet in staat deze berekening uit te voeren.

Tabel 1.2 Personele lasten CROSS multinationaal (inclusief 'out of pocket'-kosten)*

Personele lasten 2007	*77.766*
*'Out of pocket'-kosten 2007 (totaal * 0,45)*	*15280*
Totaal 2007	93.046
Personele lasten 2006	*108.154*
*'Out of pocket'-kosten 2006 (totaal * 0,44)*	*11.004*
Totaal 2006	119.158
Personele lasten 2005	*93.762*
*'Out of pocket'-kosten 2005 (totaal *0,35)*	*11.731*
Totaal 2005	105.493
Totaal 2005 - 2007	**317.697**

* In de jaarrekeningen zijn alleen de totale 'out of pocket'-kosten opgenomen. Voor de berekening van de OOP kosten multinationaal hebben we de totale OOP-kosten vermenigvuldigd met het percentage van de personele lasten multinationaal ten opzichte van de totale personele kosten.

Tabel 1.3 Overzicht totale kosten onderwijssamenwerking Zuidoost-Europa

Kosten programma's	**2.201.624**
CROSS	**317.697**
Totaal	**2.519.321**
Verhouding CROSS/programmakosten	**14%**

DEEL I.2 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen die zijn geformuleerd voor de drie onderdelen van het onderzoek:

- De zelfstandige landenprogramma's in Roemenië, Bulgarije en Kroatië en het tijdschrift Ablak.
- Het multinationale samenwerkingsprogramma ERISEE.
- Het Twinningprogramma.

Per onderdeel vatten we de programma's en activiteiten samen, beantwoorden de onderzoeksvragen en bespreken we of ze aansluiten bij de doelstellingen van het beleid van het ministerie van OCW.

2.1 Zelfstandige landenprogramma's

In deze paragraaf bespreken we eerst de resultaten van de zelfstandige landenprogramma's in Bulgarije, Roemenië en Kroatië. Daarna beantwoorden we de onderzoeksvragen met betrekking tot Ablak.

2.1.1 Landenprogramma's

De beleidsbrief heeft betrekking op de periode 2005-2008. CROSS heeft in overleg met het ministerie van OCW besloten de programma's niet in 2005 te laten starten. Dit was te vroeg om tot projectvoorstellen te komen die aansluiten op de wensen en behoeften van de landen uit de regio. Het vergt immers tijd om een netwerk op te bouwen, hetgeen in het bijzonder gold voor Kroatië. In 2006 zijn de landenprogramma's gestart waarvan drie in Bulgarije en zes in Roemenië. De landenprogramma's in Kroatië zijn in 2007 gestart.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de programma's, het budget, de looptijd en de Nederlandse contractanten.

Tabel 2.1 Overzicht landenprogramma's

	Budget	Looptijd	Contractant
Bulgarije			
Strengthening career guidance policy	200.000	nov 2006 - juli 2008	CINOP
Towards increased involvement of social partners in VET for the chemical industry	40.551	jan. 2007 - 30 sept. 2007	VAPRO-OVP
Implementation of demand driven vocational education and training in processing and laboratory technology, for youngsters and adult workers in vocational schools and companies	129.944	1 sept 2007 - 31 dec 2008	VAPRO-OVP
Totaal budget Bulgarije	*370.495*		
Roemenië			
Towards competence based qualifications that meet the requirements of the labour market	195.481	1 juni 2006 - 30 juni 2008	VAPRO-OVP
Development vocational education Galati-Braila	199.920	nov 2006 - dec 2008	Alewijnse
Training of sectoral committees in ESF-funding	46.896	1 feb 2007 - 30 juni 2007	VAPRO-OVP
Striking Deals II	137.140	jan 2007 - aug 2008	Peer Consultancy
Technical assistance to the National Adult Training Board and its sectoral committee for the environmental protection	108.602	jan 2007 t/m sept 2008	VAPRO-OVP
Leonardo da Vinci project 'Developing Key Methodological units for the Implementation of EQF by means of NQF's	31.965	jan 2007 t/m dec 2008	CROSS
Totaal budget Roemenië	*720.004*		
Kroatië			
Monitoring School Quality	220.656	1 jan 2007 – 1 aug 2008	Inspectie van het Onderwijs
Towards ouput oriented VET (2007-2008)	204.625	jan 2007 - dec 2008	Aequor
Educational Management	199.900	1 juni 2007 - 30 juni 2009	NSO
Training capacity building ESF	92.253	juli 2007 - 22 nov 2007	CFI/ECG
Totaal budget Kroatië	*717.434*		
Totaal Landenprogramma's	*1.807.933*		
Gemiddeld	*150.661*		

Algemene informatie

De meeste projecten zijn op het moment van het onderzoek afgerond of zijn hun activiteiten aan het afronden. De gemiddelde duur van de projecten is anderhalf jaar met een minimum van vijf en een maximum van 26 maanden. De gemiddelde projectkosten bedraagt € 150.661,- met een minimum van € 32.000,- en een maximum begroting van € 220.656,-. De VAPRO-OVP-groep is de enige contractant met meer dan één project. Zij voert twee projecten in Bulgarije en drie projecten in Roemenië uit.

Binnen de meeste projecten worden activiteiten als seminars, workshops en studiebezoeken georganiseerd. Daarnaast bevatten de projecten activiteiten zoals bijvoorbeeld het ontwikkelen van opleidingsmodules, het uitwerken van beroeps- of kwalificatieprofielen, het geven van trainingen en het uitvoeren van marktanalyses.

De programma's zijn onder meer gericht op de chemische sector, metaalsector, ICT, het toerisme en milieu. De deelnemers aan de projecten vertegenwoordigen de verschillende partijen uit het brede veld van het (beroeps-)onderwijs en arbeidsmarkt zoals scholen in het beroepsonderwijs in Nederland en de ontvangende landen, agentschappen voor het beroepsonderwijs, werkgeversorganisaties, vakbonden en brancheorganisaties. Bij bepaalde activiteiten binnen de projecten (zoals startconferenties, afsluitende bijeenkomsten) participeren ook vertegenwoordigers van bijvoorbeeld ministeries, Wereldbank, OECD en partners uit andere (landen)programma's.

Doelstellingen
Er zijn vier hoofddoelen te onderscheiden in de programma's:
- het versterken van de samenwerking tussen de sociale partners (bedrijven, scholen, kenniscentra, vakbonden, ministeries et cetera);
- het voorbereiden en het geven van ondersteuning aan sectorale comités op het doen van projectaanvragen en de implementatie en het beheer van de projecten (waaronder ondersteuning in het kader van ESF);
- waarborgen van de kwaliteit van het onderwijs (ontwikkelen kwalificaties, monitoren en management);
- ontwikkelen van trainingen en opleidingsmodules.

Sterke punten
De betrokkenen noemen als sterk punt van de programma's dat het aansluit bij de wensen en de behoeften van de partners. De programma's voorzien Bulgarije, Roemenië en Kroatië van specifieke kennis en ervaring die nodig is om de aansluiting met Europa te kunnen maken.
Een ander sterk punt daarbij is dat de projecten een praktische insteek hebben en erop gericht zijn dat de landen daarna zelf verder kunnen werken aan het versterken van het onderwijs.
Een andere succesfactor is dat de programma's zijn ingebed in een web van andere programma's. Zo zijn er linken tussen de landenprogramma's, linken met programma's als PSOM, Matra, Phare, ESF, Q4EU. [1] Vaak zijn de programma's een spin-off van andere programma's of dienen ze juist als opstapje tot andere programma's en initiatieven waardoor ze verder kunnen worden uitgebouwd.

Knelpunten
Met name de programma's in Kroatië kenden een lange aanlooptijd. Het vergt veel tijd om een netwerk en een vertrouwensband op te bouwen en vervolgens te komen tot een voorstel en een start te maken met de werkzaamheden.

[1] Het gaat respectievelijk om de volgende programma's: Programma Samenwerking Opkomende Markten/Private Sector Investeringsprogramma (BZ/OS), Programma Maatschappelijke Transformatie (BZ). Het Phare-programma is het belangrijkste pretoetredingsinstrument op het gebied van de financiële en technische samenwerking van de Europese Gemeenschap met de LMOE, het Europees Sociaal Fonds (EU), Qualifying for Europe (OCW).

De kennis van de Engelse taal is bij sommige counterparts en bij veel deelnemers aan de programma's beperkt. Het werken met tolken is niet altijd een oplossing, bijvoorbeeld als veel jargon wordt gebruikt, bijvoorbeeld bij trainingsmodules en kwalificaties. Bij sommige projecten is dan ook besloten een aantal documenten te laten vertalen.
De capaciteit bij de agentschappen (nationale agentschappen voor beroepsonderwijs) en de financiële middelen van sectorcomités is vaak zeer beperkt. Dit vergt extra inspanning van de Nederlandse contractant voor de aansturing van de programma's en leidt soms tot enige vertraging in de projecten.
Niet direct een knelpunt maar wel iets waarmee de Nederlandse contractanten te maken hebben gehad, is dat de deelnemers aan trainingen en opleidingmodules niet gewend zijn om zelfstandig en interactief en in teamverband te werken. Zij zijn gewend om klassikaal les te krijgen.

Resultaten en effecten
In de projectplannen verschillen de te behalen resultaten sterk in abstractieniveau. Van studiebezoek, marktonderzoek tot het verhogen van de betrokkenheid van de sociale partners of een bijdrage leveren aan de duurzame ontwikkeling van het beroepsonderwijs. Wat in het ene project een resultaat wordt benoemd, is in het andere project een effect. We bespreken daarom de resultaten en effecten gezamenlijk.

Veel projecten bevinden zich in de laatste fase. Een aantal trajecten loopt iets langer door dan oorspronkelijk gepland. Maar de betrokkenen zijn van mening dat de doelstellingen zullen worden behaald (zie onder kopje doelstellingen).
De programma's hebben tot een veelheid aan producten geleid: opleidingsmodules, trainingen, trainingscentrum, kwalificaties, promotiemateriaal trainingsstandaarden, handboek voor de evaluatie van scholen. Maar ook tot meer abstracte resultaten als een verbeterd vermogen van experts om een competentiegerichte kwalificatiestructuur te ontwikkelen en te onderhouden of een geautoriseerde vereiste structuur voor beroepsstandaarden.

Zoals is beschreven bij de sterke punten van de programma's krijgen veel projecten een vervolg. Dit kan een vervolg zijn dat wordt opgepakt door de partners in het land. Voorbeelden hiervan zijn dat opleidingsmodules zullen worden gecertificeerd door de partners in het land. Een ander voorbeeld is dat door de inzet van de buitenlandse partner het aantal bedrijven dat gebruikmaakt en bijdraagt aan trainingscentrum is uitgebreid.
Maar de projecten krijgen ook vervolg in andere programma's zoals Phare en Matra. Het effect van de programma's in het algemeen en de programma's die een vervolg krijgen in het bijzonder, is dat het netwerk van de Nederlandse contractanten en CROSS wordt versterkt en uitgebouwd.

Een niet onbelangrijk resultaat is dat de partners in Bulgarije, Roemenië en Kroatië zeer tevreden zijn met de Nederlandse onderwijssamenwerking en de resultaten van de programma's. Dit is in feite het resultaat van de kwaliteit van

de programma's en de kwaliteiten van de Nederlandse contractanten en CROSS.

Rol CROSS
We willen hierbij niet onvermeld laten dat de Nederlandse partners zonder uitzondering zeer tevreden zijn met de werkwijze van CROSS. CROSS heeft een uitgebreid netwerk, denkt mee en heeft een praktische benadering bij het opstellen en het beheer van de projecten. Bij een aantal projecten heeft CROSS sterk gestuurd op het betrekken van andere partijen bij het programma (roc, kenniscentrum). Hoewel dit niet altijd tot het verwachte resultaat heeft geleid, zijn de contractanten zeer te spreken over de inbreng van CROSS.
De contractanten vinden het daarnaast een prettig voordeel dat de landenprogramma's veel flexibeler en minder bureaucratisch zijn dan programma's als Matra.

Doelen beleidsbrief
Het is niet verrassend dat de landenprogramma's voldoen aan de doelstelling om te komen tot expertise-uitwisseling met landen uit de SEE-regio. De programma's bieden immers Nederlandse onderwijsexpertise aan Bulgarije, Roemenië en Kroatië. Hen wordt bovendien ondersteuning geboden op de terreinen waar Nederland naar internationale maatstaven sterk is, namelijk het beroepsonderwijs (tripartiete verhoudingen en kwalificaties) en onderwijsmanagement.
De programma's dragen verder bij aan de voorbereiding op en de overgang naar het Europese lidmaatschap. Met uitzondering van één programma zijn de projecten hoofdzakelijk gericht op het overbrengen van kennis en ervaring en niet van wederzijdse overdracht. Eén programma heeft wel expliciet als doelstelling om niet alleen een structurele bijdrage te leveren aan het ontvangende land, maar ook om te voorzien in het tekort aan monteurs elektrotechniek voor de Nederlandse markt.
De directie Internationaal Beleid heeft ter aanvulling op bovengenoemde doelen verwoord dat zij het belangrijk vindt dat onderwijssamenwerking aansluit bij de wensen en behoeften van het onderwijsveld. Ons inziens is dit het geval. Internationale werkzaamheden (training, advies et cetera) maken namelijk deel uit van de activiteiten van de Nederlandse contractanten. Participatie in de landenprogramma's sluit daarmee aan bij hun bestaande werkzaamheden, het versterkt hun netwerk omdat de samenwerkingspartners in de programma's veelal nieuwe contacten zijn, en het draagt daarmee bij aan hun positie in het veld.
Tot slot wordt ook aan de wens van IB voldaan dat de programma's leiden tot continuering in vervolgopdrachten.

2.1.2 Ablak

Ablak is een uitgave van Bureau CROSS en het Oost-Europa Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Het is een tijdschrift over Centraal-Europa en de

Balkan en heeft zich ontwikkeld van een documentatievoorziening over onderwijs(wetgeving) tot een publiekstijdschrift met berichtgeving, analyses en achtergronden over actuele politieke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Oost-Europa.
Speciale aandachtsgebieden van Ablak zijn (maatschappelijke aspecten van) onderwijs, wetenschap en technologie. Op het gebied van onderwijs en wetenschap is bijvoorbeeld bericht over de toegankelijkheid van het onderwijs en zigeunerkinderen in Hongarije en onderwijs. Voorbeelden van artikelen op het gebied van technologie zijn milieutechnologie, voedingsmiddelen en vervoerstechnologie.

Overzicht budget Ablak

Uitvoering:	Oost-Europa Instituut, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam
Budget 2005	85.265
Budget 2006	83.027
Budget 2007	57.330
Budget 2008	94.710 [2]
Totaal Ablak	*320.332*

Doelstelling
Het doel is om op basis van (academische) kennis zowel professionals als geïnteresseerden van informatie en analyses te voorzien. Ablak beoogt daarbij een blad te maken dat ook leuk is om te lezen in woord en beeld.

De redactieleden van Ablak geven aan dat zij hun primaire doelgroep bereiken. De verzendlijst en de abonnees bevestigen dit beeld. Via de verzendlijst van CROSS wordt Ablak verstuurd naar onder meer ministeries, ambassades en organisaties als Cito en Nuffic. De meeste abonnees zijn professionele instellingen en organisaties zoals universiteiten, kenniscentra, gemeenten, politie, maar ook bibliotheken en stichtingen op het terrein van cultuur, maatschappij en politiek. Een klein deel van de lezers zijn individuele abonnees.

Er zijn geen afspraken gemaakt met Ablak over eventuele berichtgeving over de landenprogramma's en de Nederlandse bijdrage aan activiteiten van ERI SEE. Ablak heeft wel specials over het onderwijs gemaakt, maar besteedt geen specifieke aandacht aan bovengenoemde programma's en activiteiten.

Oplage
Albak verschijnt zes keer per jaar. De oplage is zeshonderd en groeit heel licht. De lichte groei in de oplage komt door een groei in de individuele abonnees. De losse verkoop (via boekhandels) is zeer beperkt. De redactieleden van Ablak verwachten dat de lichte groei in individuele abonnees nog

[2] Voor Ablak 2008 is in 2007 minder gecommitteerd omdat er een tekort was aan beleidsbudget voor dit project. In begroting 2008 is daarom € 23.048,- bijgecommitteerd.

iets zal doorzetten. Het gaat evenwel om zeer kleine aantallen. Zoals eerder gezegd zijn ze van mening dat zij hun primaire doelgroep bereiken. Zij zien wel mogelijkheden voor een uitbreiding van het tijdschrift naar speciale doelgroepen (bijvoorbeeld scholen). Maar dit kan alleen in samenwerking en met hulp van externen worden uitgevoerd. Het ontbreekt Albak namelijk aan het juiste netwerk, kennis, expertise, liquide middelen en menskracht om dit te realiseren.

Doelen beleidsbrief
Het tijdschrift Ablak biedt zoals in de beleidsbrief is benoemd de lezer berichten en achtergronden over actuele politieke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen met als speciale aandachtsgebieden onderwijs, wetenschap en technologie. Ablak besteedt geen aandacht aan de Nederlandse herkomst van de landenprogramma's en de Nederlandse bijdragen aan activiteiten van ERI SEE. Op dit punt voldoet zij niet aan de disseminatiefunctie zoals gesteld in de beleidsbrief. Daarbij moet worden opgemerkt dat hierover geen afspraken zijn gemaakt met Ablak.

2.2 ERI SEE

ERI SEE is een multinationaal samenwerkingsprogramma voor landen in Zuidoost-Europa. Nederland participeert in het programma om op die wijze een bijdrage te leveren aan het betrekken van de Balkanlanden bij de Europese onderwijsruimte.[3] Donorlanden zijn naast Nederland: Oostenrijk, Noorwegen, Zwitserland en Kroatië. Daarnaast zijn verschillende Europese instellingen bij het programma betrokken.

Doelstellingen ERI SEE
Samengevat zijn de doelstellingen van ERI SEE als volgt:
- ondersteuning van transformatieprocessen in Zuidoost-Europa op het gebied van onderwijs in het perspectief van Europese integratie;
- promotie van regionale samenwerking;
- bieden van een platform voor discussie en uitwisseling van informatie, kennis en ervaring.

Thema's
De belangrijkste thema's waar ERI SEE haar activiteiten op afstemt zijn:
- Leven Lang Leren.
- '*European Qualification Framework - National Qualification Frameworks*' in SEE landen.
- Kwaliteit en gelijkheid in het onderwijs.
- De kennisdriehoek: educatie, onderzoek en innovatie.

[3] Europa-brief, ministerie van OCW, 29 maart 2006, kenmerk IB/2006/9557.

Nederlandse experts en activiteiten ERI SEE

In de periode van 2005 tot en met 2007 hebben zeven organisaties uit het Nederlandse onderwijsveld bijdragen geleverd aan elf activiteiten. Nederlandse organisaties die meer dan één keer een bijdrage hebben geleverd zijn Cito, TFA Human Resource and Training Development en de Universiteit Twente.

De Nederlandse experts hebben onder meer presentaties en trainingen gehouden en seminars geleid. De activiteiten hadden als belangrijkste doel om te komen tot uitwisseling van kennis en ervaring.

De volgende tabel geeft een overzicht van de activiteiten, het budget en de organisaties die een bijdrage hebben geleverd.

Tabel 2.2 Overzicht activiteiten ERI SEE

Type activiteit	Titel	Plaats	Data	Budget	Nederlandse expert
Training	Participation to the community programmes in the fields of education and training an important tool for European Integration	Sofia	30 sept - 1 okt. 2005	4.127	TFA Human Resource and Training Development (Ton Farla)
Seminar	Investing efficiently in education	Ohrid, Macedonië	24 - 26 nov. 2005	2.630	Bureau Katholiek onderwijs (Jan Schraven)
Workshop	Towards European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Relevance Feasibility and Implications for SEE	Wenen	21 - 22 okt. 2005	3.500	Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (Ben Hövels)
Seminar	ICT in education	Zagreb	2 - 3 okt. 2005	2.963	Universiteit Twente (Hans Pelgrum)
Workshop	Participation to the Community programmes in the fields of education and training- an important tool for European integration	Sinaia, Romania	1 - 5 mrt. 2006	3.377	TFA Human Resource and Training Development (Ton Farla)
Seminar	The importance of Inspection in a decentralised education system	Den Haag	27 - 28 april 2006	19.323	Inspectie (Vic van de Broek d'Obrenan) NSO (dhr Karstanje)
Workshop	Promoting ICT for teaching and learning	Sarajevo, Bosnia-Herze-govina	30 juni - 1 juli 2006	4.217	Universiteit Twente (Hans Pelgrum)
Seminar	Assessment and evaluation - important tools for promoting quality in education	Zagreb	3 - 4 nov. 2006	11.476	Cito (Diederik Schonau en Wil Knappers)
Training	Training voor het gebruik van logical frameworks	Belgrado	7 - 8 mei 2007	4.270	TFA Human Resource and Training Development (Ton Farla)
Workshop	National and International Assesment in Education	Montenegro	28 - 29 sept.2007	12.288	Cito, Frans Kleintje en Wil Knappers
Seminar	Equity in Education		26 - 27 okt. 2007	5.189	Sardes (Berend Schonewille)
TOTAAL				73.359	

Nederlandse bijdragen en betrokkenheid overige donorlanden en instellingen
De directeur van het secretariaat geeft aan dat Nederland met name sterk is op de gebieden Assessment en Project Cycle Management (Lifelong Learning, LLL). De Nederlandse kennis op deze gebieden is uniek en kan niet worden vergeleken met andere landen. Andere terreinen waar Nederland sterk is, zijn gelijkheid en achterstandenbeleid en kwaliteitsborging. Meerwaarde is eveneens dat de Nederlandse expertise is ingebed in de Europese Unie. Dit is een verschil met de donorlanden Zwitserland en Noorwegen die geen lid zijn van de EU. Dit betekent niet dat deze donorlanden geen rol spelen in de kennisoverdracht. Zij hebben andere oplossingsrichtingen waarvan geleerd kan worden. Maar Zwitserland participeert bijvoorbeeld niet in LLL omdat zij een andere benadering volgen dan die van de Europese Unie. Noorwegen participeert wel in dit programma.
Verder adviseren zowel de donorlanden als de internationale en Europese instellingen die betrokken zijn bij ERI SEE over de experts die een bijdrage kunnen leveren aan de activiteiten van ERI SEE.

De activiteiten worden tot slot altijd bijgewoond door vertegenwoordigers uit de donorlanden en organisaties als het Stabiliteitspact, Wereldbank, OECD, UNMIK, Task Force Eduction and Youth et cetera.

Sterke punten en knelpunten
Het netwerk van ERI SEE is uitgebreid op zowel politiek als inhoudelijk niveau. De landen uit de regio participeren actief in de activiteiten. De Nederlandse respondenten geven aan dat de deelnemers geschikt waren voor de desbetreffende activiteit. Workshops voor experts worden bijvoorbeeld wel geopend of bijgewoond door politieke vertegenwoordigers om het belang van de activiteit kracht bij te zetten, maar de workshops zelf worden ‘bemand’ door experts. En voor bijeenkomsten voor beleidsmakers geldt hetzelfde, namelijk dat de presentaties en discussies worden gevoerd door de beleidsmakers uit de regio en de donorlanden.

Sterke kant van de activiteiten en het netwerk is ook dat de zij gericht zijn op de toekomst en de transformatie van het onderwijs. De landen uit de regio hebben een gezamenlijk doel en worden niet wezenlijk gehinderd door hun onderlinge geschiedenis. Het komt wel voor dat een bepaald land niet alle activiteiten bijwoont vanwege politieke gevoeligheid. Een voorbeeld is dat Servië niet heeft deelgenomen aan een seminar in Kosovo.

De Nederlandse respondenten hebben geen knelpunten ervaren bij hun deelname aan de seminars. Wel geeft één van hen aan dat hij vrij kort voor het seminar is benaderd waardoor het niet mogelijk was om de presentaties onderling op elkaar afstemmen. Dit zou een verbeterpunt kunnen zijn voor vervolgseminars.

Voor het vaststellen van de activiteiten en de deelname van vertegenwoordigers van ministeries uit de regio worden formele procedures gevolgd.

Leden van de Governing Board nomineren bijvoorbeeld de vertegenwoordigers van de overheidsorganisaties. In de praktijk hebben de leden van de GB weinig tijd, wat de efficiëntie van het organiseren van de activiteiten niet bevorderd. Het voordeel van deze procedure is evenwel dat er sprake is van politiek draagvlak voor de activiteiten.
Het secretariaat van ERI SEE dat verantwoordelijk is voor de uitvoering en de inzet van de seminars, heeft een kleine bezetting. Zij geeft aan dat zij voor de uitvoering van hun activiteiten behoefte heeft aan extra ondersteuning. Daarbij gaat hun voorkeur uit naar aanspreekpunten in de landen van de regio.

Resultaten en effecten
Een belangrijk resultaat van de activiteiten is kennisoverdracht en het versterken en uitbreiden van netwerken. De Nederlandse respondenten geven aan dat het een laagdrempelig platform is en dat het zinvolle activiteiten zijn omdat het mensen bij elkaar brengt. Deze contacten worden ook voortgezet. Zo wordt momenteel gewerkt om de contacten van een seminar jaarlijks te continueren. Een Nederlandse expert heeft hiervoor zijn netwerk aangeboord en de continuering hiervan zal waarschijnlijk in Matra-verband worden georganiseerd.
Verder zijn de activiteiten een stimulans voor de Nederlandse experts om hun eigen werk te beschouwen.
De activiteiten resulteren ook in producten als handboeken, rapporten et cetera. Deze producten zijn voor iedereen toegankelijk en zijn te downloaden van de website van ERI SEE.

Doelen beleidsbrief
Net als voor de landenprogramma's geldt voor de bijdrage van Nederlandse experts aan activiteiten van ERI SEE dat zij hiermee voldoen aan de doelstelling om te komen tot expertise-uitwisseling met landen uit de SEE-regio. De programma's bieden immers Nederlandse onderwijsexpertise aan de regio. Hiermee wordt ook voldaan aan de voorkeur van de minister voor een regionale aanpak.
De Nederlandse experts en hun organisaties hebben allen ervaring met internationale projecten. Het adviseren van landen uit de regio maakt deel uit van de activiteiten van hun organisatie. Deelname aan de ERI SEE-activiteiten sluit daarmee aan op hun wensen en hun werkzaamheden en draagt bij aan hun positie in het veld.

2.3 Twinning

Twinning en varianten in de uitvoering
Twinning is een kennisuitwisselingsprogramma van de Europese Commissie voor kandidaat-lidstaten die zich willen voorbereiden op een mogelijke toetreding tot de EU. De kandidaat-lidstaten kunnen zo gebruikmaken van de ervaringen van de lidstaten. Twinning is ook mogelijk met nieuwe lidstaten

(bijvoorbeeld Bulgarije en Roemenië) en de zogenoemde buurlanden (bijvoorbeeld Marokko, Egypte, Armenië en Oekraïne).

Er zijn twee vormen van Twinning. Meest kenmerkend voor de klassieke Twinning is dat een expert uit de overheid van een lidstaat één tot twee jaar werkt bij een zusterinstelling binnen de overheid van een kandidaat-lidstaat (Resident Twinning Advisor, RTA). Bij de lichte Twinningvariant wordt niet met een RTA gewerkt maar bezoekt een poel van experts met regelmaat de kandidaat-lidstaat om trainingen en cursussen te geven.

De uitvoering van Twinning hoeft niet door het ministerie zelf te worden gedaan maar kan ook worden uitgevoerd door niet-overheidsorganisaties, de zogenoemde mandated bodies. Het is tevens mogelijk om hierin gezamenlijk op te trekken. Een mandated body op het onderwijsterrein is bijvoorbeeld het Nuffic. Verder is het mogelijk om samen met een andere lidstaat (consortiumland) een Twinningproject te doen of een combinatie van consortiumlanden en mandated bodies. Tot slot kan het projectmanagement worden uitbesteed.

Deelname en ervaringen andere ministeries/bureaus
De ministeries die relatief veel Twinningprojecten uitvoeren, zelf dan wel middels mandated bodies, zijn het ministerie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), ministerie Verkeer Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), Buitenlandse Zaken (m.n. politie), de Immigratie- en Naturalisatiedienst ministerie van Justitie (dienst Justitiële Inrichtingen). Voorbeelden van mandated bodies zijn dienst Regelingen (LNV), het RIVM, het Trimbosinstituut, 'Centre for International Legal Cooperation' (CILC) en de Belastingdienst.
In alle (kandidaat-)lidstaten is een aanspreekpunt ingesteld, het National Contact Point (NCP).[4] Het doel van NCP is om de Nederlandse deelname aan Twinning te stimuleren en voert hiervoor een reeks aan werkzaamheden uit. De dienst Regelingen van het ministerie van LNV heeft zich gespecialiseerd in projectmanagement en voert veel Twinningprojecten uit. Zij hebben als het ware van Twinning hun beroep gemaakt. De directie Internationale Zaken (IZ) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft ongeveer één Twinningproject per jaar. Voorheen voerde de directie IZ zelf Twinning uit, tegenwoordig is Twinning uitbesteed aan het Agentschap SZW. De ervaringen van de dienst Regelingen, directie IZ, NCP en CROSS hebben wij verwerkt bij de bespreking van de volgende punten.

Aansluiting met internationale prioriteiten OCW
Twinning sluit aan bij de internationale prioriteiten van het ministerie van OCW. Twinning is namelijk een manier om je als EU-lid te committeren en te werken aan de doelstellingen van de EU; het werken aan vrede stabiliteit en veiligheid in de kandidaat-landen en de Balkan in het bijzonder. En Twinning

[4] In Nederland is het NCP ondergebracht bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. Afdeling DZO/UM. EVD geeft ondersteuning in de uitvoering.

sluit aan bij de doelstelling om te komen tot expertise-uitwisseling met landen uit de SEE regio. De landen waar Twinning plaatsvindt zijn daarnaast ook de aandachtsgebieden van het ministerie van OCW. Twinning vindt namelijk plaats in landen aan de oostgrens (bijvoorbeeld Bosnië en Macedonië), de zuidflank (bijvoorbeeld Marokko en Egypte) en in Turkije en de Oekraïne.

Voordelen Twinning en opbrengsten voor Nederland
Twinning is goed voor de internationale positie, coalitievorming en reputatie van een land of ministerie. Met Twinning wordt het internationale netwerk uitgebreid en worden de samenwerkingsrelaties versterkt. Die samenwerkingsrelaties kunnen tot voordeel zijn om in Europees verband bepaalde standpunten over te dragen. Duitsland en Frankrijk zijn om deze redenen sterke voorstanders van Twinning.

Twinning draagt bij aan positieve veranderingen in de instituties en ministeries van de ontvangende landen zoals grotere transparantie, minder hiërarchie en kortere lijnen. Daarnaast maakt Twinning het mogelijk om ambtenaren te betrekken bij internationaal werk.

Twinning kan als spiegel fungeren voor de Nederlandse werkwijze en hoewel de kern is gelegen in kennisoverdracht kan ook worden geleerd van de werkwijze van de ontvangende landen.

Een ander voordeel van Twinning is dat het de medewerkers (experts) inspireert. Zij zijn na terugkomst vaak extra gemotiveerd om nog meer te leren en de kennis over te dragen.

Nadelen Twinning
Twinning is een intensief programma. Voordat het programma van start gaat, moet een lang traject worden ingegaan om van fiche, voorstel uiteindelijk tot goedkeuring te komen. De experts en de mandated bodies moeten worden geregistreerd en het projectmanagement verlangt specifieke kennis van de (financiële) verantwoordingsprocedure en vergt intensief overleg en afstemming met de ontvangende landen. Twinning kun je niet als bijvoorbeeld de landenprogramma's zelf inrichten. Twinning is minder flexibel dan de landenprogramma's en ERI SEE.

Twinning is geen 'business'. Het ministerie van LNV geeft aan dat de tarieven voor experts van overheidsorganisaties (€ 250,-) niet in verhouding staan tot wat een ambtenaar per dag feitelijk kost (LNV schat dat hun ambtenaren in schaal 12, € 700,- à 800,- per dag kosten) en dus niet voldoende zijn om de 'achtergelaten' werkplek te kunnen bekostigen. De tarieven van experts van mandated bodies zijn hoger (€ 250,-, € 350,- en € 450,- per dag). Door de hogere tarieven samen met de management fee (150% boven op de basisvergoeding voor activiteiten in het ontvangende land) en een efficiënt projectmanagement is het wel mogelijk om 'quitte te spelen'.
De dienst Regeling van LNV heeft veel Twinningprojecten uitgevoerd. Ze geeft

aan dat ze in het algemeen quitte kunnen spelen, maar dit is geen garantie. De belangrijkste knelpunten kunnen zich voordoen vanwege culturele verschillen of misverstanden over de te verwachte inbreng en resultaten. Het vergt soms veel tijd en werk om de goodwill te behouden en om tot overeenstemming te komen. Het ministerie van SZW geeft aan de vergoeding wel redelijk te vinden. Het ministerie gaat daarbij uit van ambtenaren in schaal 11. Maar ook het ministerie benadrukt dat 'zuinig' moet worden gewerkt om quitte te spelen.

Verhouding beleidsinspanning en opbrengst OCW

De beleidsinspanning van het ministerie van OCW is afhankelijk van het type Twinning en de wijze van uitvoering. De minste beleidsinspanning is een vorm van Twinning waarbij de uitvoering niet door het ministerie maar door een mandated body wordt gedaan en het projectmanagement wordt uitbesteed. Dit ligt in de lijn van de faciliterende functie van het ministerie van OCW en in de lijn dat het onderwijsveld zelf vormgeeft aan de internationalisering van het onderwijs.

CROSS schat in dat bij deze vorm van Twinning de beleidsinspanning van het ministerie van OCW twee à drie dagen per voorstel/project zal zijn. De werkzaamheden die daaronder vallen, zijn onder meer het lezen van de fiches, het vaststellen of het voorstel past binnen het beleid, het verstrekken van de opdracht aan CROSS en de communicatie met CROSS over bovengenoemde punten. Op basis van drie tot vijf projecten per jaar schat CROSS dat de acquisitiekosten ongeveer € 35.000,- bedragen. De beleidsinspanning van de directie Internationale Zaken (SWZ) is hoger dan de bovengenoemde twee à drie dagen. Naast projectoverleg met alle MT-leden en het Agentschap wordt in de voorbereidende fase soms ook een landenbezoek afgelegd door de beleidsafdeling en worden in de uitvoeringsfase de voortgangsrapportages in het MT besproken. Verder speelt IZ een rol als zich problemen voordoen in een project. En tot slot voert IZ in een enkel geval zelf (het projectmanagement van) een Twinningproject uit.[5] Bij de werkwijze van IZ speelt mee dat zij voorheen zelf Twinning uitvoerde en dat het Agentschap relatief nieuw is in het veld en (nog) geen uitgebreid netwerk heeft in de ontvangende landen.

De opbrengsten voor het ministerie van OCW zijn geen kwantificeerbare opbrengsten maar zijn gelegen in de internationale positie, netwerken, reputatie en coalitievorming. Wanneer Twinning niet in dit licht wordt bezien, zullen de mogelijke nadelen van Twinning niet opwegen tegen de voordelen. De vraag wat de verhouding is tussen beleidsinspanning en opbrengst voor het ministerie van OCW is door ons dan ook niet goed te beantwoorden. De vraag is wel relevant of het ministerie van OCW niet zelf zou moeten participeren in Twinning, in plaats van mandated bodies, als zij haar eigen internationale positie en netwerk wil versterken.

[5] IZ voert zelf projecten uit als Twinning in een voor hen zeer interessant land wordt uitgevoerd (en op een dossier dat tot de beleidsprioriteiten behoort).

Aanbod Twinningactiviteiten OCW-gebied
Het ministerie van OCW/CROSS heeft in het verleden vier voorstellen ingediend (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Estland en Roemenië). Het gaat om de volgende voorstellen:
- Institutional Capacity Building for the National VET Agency an VET council (Albanië).
- Strengthening of State Level Institutions for co-ordination and preparation of BiH participation in European Community Programmes for Lifelong Learning and Youth (Bosnië).
- Recognition of Professional Qualifications – IB of organisations (Estland, Twinning Light).
- Institutional building, secondary legislation drafting and training concerning the Movable Cultural Heritage and Cultural Goods (Roemenië).

Het Twinning Light-traject in Estland is gewonnen door Nederland. De mandated bodies zijn CILC en Nuffic. De ervaringen met dit traject zijn in dit onderzoek niet geïnventariseerd.

Andere voorbeelden van Twinningprojecten op het OCW-gebied zijn:
- Higher Education institutional capacity building in connection with the Bologna requirements (Hongarije 2006, Twinning Light).
- Harmonization of acquis in the field of science & research - “Researcher’s package”. Implementation of the “scientific visa” and the Council Directive 2005/71/EC of 12 October 2005 on a specific procedure for admitting third-country nationals for the purposes of scientific research (Bulgarije, 2008).

Mogelijkheden rol CROSS
De rol voor CROSS/EVD is gelegen in het schrijven van de voorstellen, het identificeren van een mandated body en de uitvoering van het project-management.

DEEL II

Achtergrondinformatie

DEEL II.1 PROJECTBESCHRIJVINGEN LANDENPROGRAMMA'S

Dit deel bevat de projectbeschrijvingen van de zelfstandige landenprogramma's Bulgarije, Roemenië en Kroatië en Ablak. Voor deze beschrijvingen is gebruikgemaakt van de dossiers van CROSS en gesprekken met de Nederlandse contractanten, buitenlandse partners en de redactieleden van het tijdschrift Ablak. In de projectbeschrijving van de landenprogramma's zijn in de kaders de projectvoorstellen samengevat. Daarnaast geven we achtergrondinformatie over de programma's waaronder de belangrijkste partners en deelnemers aan de projecten en eventuele linken met andere programma's. Vervolgens besteden we aandacht aan de voortgang, de resultaten, producten en effecten, de succesfactoren en de knelpunten.

1.1 Bulgarije

1.1.1 Sociale partners en beroepsonderwijs in de chemische sector

VAPRO-OVP heeft twee projecten toegekend gekregen in Bulgarije waarvan één project het vervolg is van het andere project. Om deze reden worden beide projecten in één keer besproken. Voor beide projecten zijn de partners in Bulgarije het National Agency for Vocational Education and Training (NAVET) en de Bulgarian Chamber for the Chemical Industry (BCCI). De leden van BCCI zijn de 55 grote chemische bedrijven in Bulgarije (zij vertegenwoordigen 60 tot 70% van alle werknemers in de chemische industrie).

Programma 1	*Towards increased involvement of social partners in VET for the chemical industry*
Looptijd	1 januari 2007 - 30 september 2007 (afgerond)
Budget	40.551
Doel	Inzicht in het beroepsonderwijs voor de chemische industrie en de betrokkenheid van werkgevers, werknemers en overheid bij de hervorming/modernisering van het beroepsonderwijs in de chemische sector
Activiteiten	Werkbezoek van twee VAPRO-OVP seniorconsultants aan Bulgarije; marktonderzoek; studiebezoek van acht vertegenwoordigers van de Bulgaarse sociale partners en het onderwijsveld aan Nederland; evaluatie en follow-up door een rondetafeldiscussie in Bulgarije
Result./prod.	Martkonderzoek (grootte en potentieel chemische industrie); besluitvorming haalbaarheid vervolgproject

Programma 2	*Implementation of demand driven vocational education and training in processing and laboratory technology, for youngsters and adult workers in vocational schools and companies*
Looptijd	1 september 2007 - 31 december 2008 (lopend)
Budget	129.944
Doel	1. Implementatie op pilotschaal van twee vraaggestuurde opleidingsmodules bij scholen en bedrijven.[1] 2. Uitwisseling van ervaringen bij de ontwikkeling en implementatie van vraaggestuurd onderwijs tussen NAVET en VAPRO-OVP, tussen leraren en leerlingen van een Bulgaarse en een Nederlandse school en door uitwisseling van trainers van Bulgaarse en Nederlandse bedrijven. 3. Versterking van de betrokkenheid van sociale partners bij het beroepsonderwijs, binnen de branche en binnen bedrijven zelf, en versterking van de samenwerking tussen scholen voor beroepsonderwijs en het bedrijfsleven.
Activiteiten	Ontwikkeling en implementatie van twee onderwijsmodules voor een laboratorium- en een procesindustrieomgeving in de regio's Stara Zagora (module laboratoriumtechniek, doelgroep studenten) en Varna/Devnya (module veiligheid, doelgroep werkenden); uitwisseling van trainers, leraren en studenten tussen Nederland en Bulgarije; een kleinschalig onderzoek naar trends in HRD in de chemische industrie in Bulgarije
Resultaten/prod.	'Best practice' op kleine schaal (ontwikkeling en uitvoering van twee competentie-gerichte opleidingsmodules, deelname train-de-trainer-programma); uitwisseling studenten, leraren en bedrijfstrainers; versterken betrokkenheid sociale partners

Achtergrond

Bularije kent een redelijk bloeiende chemische industrie. De ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en opleiding voor industriële operators zijn echter achtergebleven bij de ontwikkelingen in de hardware. In Bulgarije wordt met behulp van EU Phare-fondsen op beleidsniveau gewerkt aan het moderniseren van het beroepsonderwijs en het verbeteren van de aansluiting met de arbeidsmarkt. De betrokkenheid van de sociale partners bij het beroepsonderwijs was in Bulgarije evenwel beperkt. Verder is de rol van kenniscentra voor wat betreft het ontwikkelen van kwalificaties en hun relatie met scholen en bedrijven nauwelijks ontwikkeld. Om het effect van de Phare-projecten te verhogen, moest de betrokkenheid tussen de verschillende partijen worden versterkt. Beide landenprogramma's beogen daarom een bijdrage te leveren aan een nieuwe invulling van beroepsopleidingen (voor zowel jongeren als werknemers) en richten zich daarbij op versterking van de samenwerking

[1] Deze modules zijn gebaseerd op door NAVET ontwikkelde kwalificaties.

tussen bedrijven en scholen. In het eerste programma is het veld verkend en zijn de verschillende partijen bij elkaar gebracht. De afsluiting van het eerste programma was tevens de start van het tweede programma. Naast de formele partners maken de volgende organisaties deel uit van het programma: de vakfederatie voor chemische industrie, de brancheorganisatie voor papier-industrie, het ministerie van Onderwijs, een marktonderzoeksbureau en studenten en leraren van Bulgaarse scholen en ROC Midden Nederland en bedrijven (chemische, elektriciteitscentrale, kunststofproducent).

Voortgang van de programma's

Het eerste programma is naar wens verlopen. Voor het tweede landen-programma heeft VAPRO-OVP het budget op het laatste moment met ongeveer € 70.000,- naar beneden moeten bijstellen. Hierbij is de zoge-noemde kaasschaafmethode gehanteerd. Voor bedrijven en scholen is de nieuwe werkwijze nieuw. De stappen die moeten worden genomen zijn nu vrij groot. Achteraf gezien was de keuze voor één in plaats van twee regio's beter werkbaar geweest. Niettemin zijn de partijen tevreden over het verloop van het programma.

De samenwerking tussen de betrokken partijen loopt naar wens. De modules zijn in onderling overleg vastgesteld. Er is gekozen voor laboratoriumtechniek voor studenten in de regio Stara Zagora (scholen zijn hierin leidend) en in de regio Varna/Devnya zijn de bedrijven leidend voor de module veiligheid voor werknemers.

Aandachtspunt blijft de samenwerking tussen bedrijven en scholen, omdat het onderlinge wantrouwen nog niet helemaal is verdwenen. Verder tonen de scholen meer aarzeling bij de opleidingen dan de bedrijven. Zij moeten ac-tiever worden gestimuleerd om activiteiten op te pakken dan de bedrijven. Het programma is op het moment van het onderzoek grotendeels uitgevoerd. In oktober zal nog een wederzijds studiebezoek plaatsvinden van bedrijfstrainers en aan het eind van het jaar volgt certificering en een evaluatie.

Producten, resultaten en effecten

De deelnemers zijn enthousiast en het eerste programma heeft draagvlak gecreëerd voor de implementatie van vraaggestuurde opleidingsmodules en de samenwerking tussen sociale partners dat vorm krijgt in het tweede landen-programma. BCCI geeft aan dat haar leden interesse hebben getoond in de opleidingsmodules. BCCI zal de module onder haar leden verspreiden.

Het heeft eerste programma heeft ook vervolg gekregen in een ESF-project. Het vooruitzicht is dat de doelstellingen zullen worden gerealiseerd. De mo-dules sluiten aan bij de functies en behoeften van bedrijven en scholen. Dit blijkt onder meer uit het feit dat de veiligheidstraining vanuit de industrie wordt gecertificeerd. De Bulgaarse partner benadrukt verder het belang dat met dit programma de samenwerking tussen scholen en bedrijven tot stand is ge-komen. Zij zijn van mening dat dit programma als voorbeeld kan dienen voor andere landen.

Succesfactoren
- Aansluiting bij wensen Bulgaarse partners en commitment partners.
- Sterke rol werkgevers/bedrijven met als centrale positie BCCI.
- Aansluiting bij andere projecten en de projecten kunnen worden gecontinueerd na afloop van het landenprogramma.
- Product- en praktijkgericht: methode van werken wordt gedemonstreerd en ervaren door een beperkt en overzichtelijk onderdeel uit te werken met de betrokken partijen.
- Enthousiasmeren van deelnemers in het veld: de deelnemers zien de meerwaarde van de Nederlandse manier van (samen)werken en competentiegerichte opleiding, namelijk winst in efficiëntie, doelgerichtheid en productiviteit.
- Link tussen onderwijs en bedrijven en werken aan infrastructuur.
- …

Risicofactoren/knelpunten
- Taal: niet alle contactpersonen spreken Engels wat de (met name telefonische) communicatie bemoeilijkt.
- Wisseling personeel: in de uitvoering had VAPRO-OVP te maken met veel wisselingen in personeel bij NAVET. Ook bij de federatie is in de loop van het traject een andere contactpersoon bij het project betrokken. Deze vervanger sprak bovendien geen Engels.
- Financiële capaciteit partner.
- Wederzijds vertrouwen: opbouwen van wederzijds vertrouwen en commitment realiseren.

1.1.2 Strengthening career Guidance Policy

De Nederlandse contractant is CINOP met als buitenlandse partner National Agency for Vocational Education and Training.

Programma	*Strengthening career guidance policy*
Looptijd	november 2006 – juli 2008
Budget	200.000
Doel	Geven van ondersteuning van NAVET bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid ten aanzien van informatievoorziening, raadgeving en begeleiding van jongeren en volwassenen op het gebied van carrièreplanning
Activiteiten	Kick-off-meeting, peer review, workshops en trainingsseminars voor zowel loopbaanbegeleiders van twintig scholen en twintig arbeidsbureaus (Employment Offices), slotconferentie
Result./prod.	Nationaal beleidsdocument over loopbaanbegeleiding met voorstellen voor wetswijzigingen; voorstel voor het instellen van een Nationaal Forum voor Loopbaanbegeleiding; methodiek voor loopbaanbegeleiding

Achtergrond
Dit programma is tot stand gekomen door een tenderprocedure waarin CROSS is bijgestaan door de European Training Foundation. Het programma

is gericht op het bieden van ondersteuning aan het agentschap (NAVET). Om tot een succesvol beleid te komen zullen de betrokken ministeries, het National Pedagogical Centre (voor scholen) en NAVET op één lijn moeten worden gebracht. Onderdeel van het project is een peer review waaraan ook een bijdrage door de ETF wordt geleverd. Het project is een verkenning van (indien financiering wordt gevonden) een grootschalig project.
De deelnemers aan het programma zijn onder meer ministeries, National Pedagodical Centre (voor scholen), Bulgaarse scholen, Bulgarian Chamber of Commerce and Industry, Euroguidance, Labour Office, ETF en ROC De Leijgraaf.

Voortgang programma
Het projectplan moest in het begin worden aangepast omdat NAVET onvoldoende middelen bleek te hebben om het plan uit te voeren. Een deel van het projectgeld is daarom rechtstreeks naar NAVET gegaan.
De Bulgaren hebben in de loop van het project de wens uitgesproken om niet alleen te komen tot producten als een rapport en een model maar dat het project ook voorziet in praktische oplossingen. In het programma zijn daarom extra activiteiten opgenomen, namelijk een studiebezoek aan de gemeente Uden en een studiebezoek aan loopbaanproject Workplaza in Uden.
Daarnaast zijn extra besprekingen gevoerd met NAVET, het gemeentebestuur van Sofia en Bulgaarse geldschieters enerzijds en het ROC De Leijgraaf en het gemeentebestuur van Uden anderzijds om de mogelijkheden te onderzoeken een zelfde soort loopbaancentrum in Sofia op te richten.
Ook is in de loop van het project een verkennende bespreking gevoerd tussen NAVET en het bedrijf ICARES over een mogelijke samenwerking op het gebied van informatieontsluiting van opleidingen in Bulgarije via internet.

Producten, resultaten en effecten
In 2007 zijn de volgende resultaten en producten behaald:
- ‘peer review’-rapport op het gebied van loopbaanbegeleiding in Bulgarije, besproken en opnieuw aangevuld;
- overzicht van het commitment van de stakeholders in Bulgarije en deels verworven commitment;
- kennismaking van de NAVET met het loopbaanbeleid in de EU en in Nederland;
- overzicht van de verschillende EU-initiatieven op het gebied van loopbaanbegeleiding en bespreking hiervan;
- eerste aanzet om te komen tot een nationaal forum op het gebied van loopbaanbeleid in Bulgarije;
- eerste stap om te komen tot loopbaancentrum in Sofia;
- eerste stap om te komen tot ontsluiten van informatie over opleidingen in Bulgarije via internet.

1.2 Roemenië

1.2.1 Aansluiting op de arbeidsmarkt en ondersteuning agentschap en sectorale comités

VAPRO-OVP voert drie landenprogramma's uit in Roemenië. De programma's sluiten op elkaar aan en hebben als overkoepelend doel dat na afsluiting van de programma's de partners zelfstandig kunnen werken aan de ontwikkeling van (kwalificaties) van het beroepsonderwijs in Roemenië waarbij het onderwijs aansluit op de arbeidsmarkt. De Roemeense partners in deze programma's zijn de National Adult Training Board (NATB) en de sectorale comités voor de petrochemische industrie en de milieusector die opereren onder de paraplu van NATB. Zij zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling, de validatie en zorgen voor draagvlak van de kwalificaties. Daarnaast is in de landenprogramma's een belangrijke rol weggelegd voor de vakfederatie.

Programma 1	*Towards competence bases qualifications that meet the requirements of the labour market*
Looptijd	juni 2006 – juni 2008
Budget	195.481
Doel	Het verlenen van technische assistentie aan het sectorale comité voor de petrochemie door: 1. Ontwikkelen en onderhouden van een nationaal systeem van competentiegerichte kwalificaties voor de petrochemie. 2. Ontwikkelen en onderhouden van een systeem van beroepscompetentieprofielen, als startpunt voor het ontwikkelen van kwalificaties en opleidingsprogramma's. 3. Uitvoeren periodieke analyses voor inzicht in de behoeften van de arbeidsmarkt aan initieel en voorgezet onderwijs.
Activiteiten	1. Vier studiebezoeken aan Nederland. De studiebezoeken geven de Roemeense deelnemers inzicht in de samenwerking tussen sociale partners in Nederland en het Nederlandse systeem van competentiegericht onderwijs. 2. Vijf workshops waarin de resultaten van studiebezoeken verder worden uitgediept. 3. Advies: VAPRO-OVP zal gedurende het project als adviseur dienen bij de organisatie van de samenwerking tussen sociale partners op het gebied van kwalificaties en beroepsopleidingen.
Result./prod.	1. Een verhoogde betrokkenheid van sociale partners bij de activiteiten van het sectorale comité. 2. Een verbeterd vermogen van Roemeense experts om een competentiegerichte kwalificatiestructuur te ontwikkelen en te onderhouden

Programma 2	*Technical assistance to the National Adult Training Board and its sectoral committee for the environmental protection*
Looptijd	januari 2007 – september 2008
Budget	108.602
Doel	Verlenen van technische assistentie aan het sectorale comité voor de environmental protection.
Activiteiten	1. Twee studiebezoeken aan Nederland. De studiebezoeken geven de Roemeense deelnemers inzicht in de samenwerking tussen sociale partners in Nederland en het Nederlandse systeem van competentiegericht onderwijs. 2. Vijf workshops waarin de resultaten van de studiebezoeken verder worden uitgediept. 3. Adviseren bij de organisatie van de samenwerking tussen sociale partners op het gebied van kwalificaties en beroepsopleidingen.
Result./prod.	1. Een verhoogde betrokkenheid van sociale partners bij de activiteiten van het sectorale comité. 2. Een verbeterd vermogen van Roemeense experts om een competentiegerichte kwalificatiestructuur te ontwikkelen en te onderhouden.

Programma 3	*Training of sectoral committees in ESF-funding*
Looptijd	februari 2007 – juni 2007 (afgerond)
Budget	46.895,77 (minder dan begroot)
Doel	Sectorale comités voorbereiden op het doen van projectaanvragen en het administratieve beheer van de projecten
Activiteiten	1. Voorbereiding. 2. Training. 3. Evaluatie en disseminatie
Result./prod.	1. Een uitgewerkt trainingsprogramma met lesmateriaal gericht op het gebruik van ESF-fondsen in Roemenië. 2. Een opgeleide groep individuen uit de negentien betrokken sectorale comités. 3. Een evaluatierapport met de projectresultaten voor de disseminatie naar andere geïnteresseerde Roemeense organisaties.

Achtergrond

In Roemenië is een toenemend tekort aan gekwalificeerd personeel. Door de grote verschillen in lonen vertrekken veel jongeren naar West Europa. Daarnaast sluiten vraag en aanbod niet op elkaar aan. Zo zijn de beroepskwalificaties gebaseerd op smalle beroepen terwijl de veranderingen in de chemische industrie vragen om brede beroepsprofielen. Bij de ontwikkeling van een samenhangend systeem van standaarden en kwalificaties in beroepsopleidingen is het noodzakelijk dat de sociale partners erbij worden betrokken. Samenwerking tussen de sociale partners is evenwel geen gemeengoed in Roemenië.
VAPRO-OVP is betrokken geweest bij de oprichting van het sectorale comité en opleidingsfonds voor de petrochemische sector in Roemenië en de opzet van een comité onder de paraplu van de NATB.
In de landenprogramma's staat de ondersteuning van de sectorale comités centraal. In eerste instantie was er alleen ondersteuning voor de chemische sector, later is milieu er bijgekomen. Dit is op zich een vrij opmerkelijke keuze. Milieu is namelijk geen aparte sector en de commissie heeft daarmee geen 'natuurlijke' achterban. Vanwege hun milieuachterstand wilden de Roemenen graag aandacht voor dit gebied. Inzet is de technische kant van milieuvraagstukken.
In de landenprogramma's is zowel aandacht voor de samenwerking tussen de sociale partners, de ontwikkeling van kwalificaties als het aanvragen, opzetten en implementeren van ESF-projecten.[2]

De landenprogramma's lopen parallel met een Phare-project[3] waarin wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een methode voor kwalificatieontwikkeling en de ontwikkeling van kwalificaties in vier sectoren (chemiesector maakt hier geen deel van uit). De landenprogramma's maken gebruik van de formats van Phare en leiden experts van de sectorale comités chemie en milieu op die daarmee direct inzetbaar zijn in de Phare-trajecten. Eén vertegenwoordiger

[2] Bij de toetreding tot de Europese Unie heeft Roemenië toegang tot structuurfondsen als ESF. Dit stelt eisen aan de infrastructuur en het (administratieve) beheer van projecten. Om te voorkomen dat Roemenië subsidiegelden misloopt of zelfs gelden moet terugbetalen, worden de sectorale comités voorbereid op de ESF-aanvragen.

[3] Dit wordt uitgevoerd door CINOP en NATB.

van de chemische sector doet zowel mee aan het Phare-traject als het landenprogramma.

Deelnemers aan de programma's zijn naast de partners chemische bedrijven, het ministerie van Onderwijs, Roemeense scholen, sectorale comités in andere sectoren, roc, CFI (in het kader van ondersteuning ESF).

Voortgang programma
De programma's verlopen in principe naar wens, de Roemeense partners zijn tevreden met het verloop en de resultaten. De uitvoering van de activiteiten door de Roemeense partners bleek echter niet altijd vanzelfsprekend te gaan. Hierbij speelden verschillende factoren een rol (zie overzicht knelpunten). VAPRO-OVP heeft dit grotendeels ondervangen door de inzet van een medewerker van hun Roemeense vestiging. Deze medewerker vervult een soort brugfunctie tussen de Nederlandse contractant en de Roemeense partners. Zij biedt ondersteuning, bewaakt het proces en fungeert als tolk. Mede hierdoor hebben een aantal budgetneutrale wijzigingen plaatsgevonden. De vakfederatie is een belangrijke partner gebleken in de programma's. Zij hebben de trainingen gefaciliteerd en georganiseerd. De rol van de Federatie voor werkgevers was beperkt.
De ESF-training kon niet direct in praktijk worden gebracht omdat de ESF gelden niet vrij kwamen. Daarnaast zijn vanwege het tekort aan financiële middelen van NATB de regionale bijeenkomsten niet doorgegaan.

Producten, resultaten en effecten
De Roemeense partner geeft aan zeer tevreden te zijn over de samenwerking met VAPRO-OVP en over de training van de sectorale comités. Er was behoefte aan deze training omdat de trainingscomponent in Phare niet voldoende was om werkelijk aan de slag te gaan.
Zij noemt verder als sterk punt en belangrijk resultaat van het programma dat er is gewerkt aan teambuilding binnen de sectorale comités – de samenwerking tussen de comités verloopt minder makkelijk. Het programma/de training is bovendien van belang voor de consolidatie van de nieuwe structuur.
Een ander belangrijk resultaat voor de Roemeense partner is dat de verschillende partners dichter bij elkaar zijn gebracht, zij hebben nu een gezamenlijk doel en staan niet meer lijnrecht tegenover elkaar.

Succesfactoren
- Inzet van een medewerker van Roemeense vestiging van VAPRO: deze medewerker vervulde een soort brugfunctie als tolk, bewaker van het proces en coach van de Roemeense partners.
- Aansluiting op behoeften Roemeense partners en aansluiting op bestaande projecten.
- Commitment bedrijven: steeds meer bedrijven steunen projecten door mensen beschikbaar te stellen.

Knelpunten/risicofactoren

- Wisseling en tekort aan personeel NATB: NATB heeft onvoldoende financiële middelen om gekwalificeerde medewerkers aan te trekken (salarissen zijn laag).[4]
- Ontbreken structurele financiering sectorale comités, zij kunnen de eerste jaren geen aanspraak maken op overheidsfinanciering.
- Problematische relaties tussen werkgevers en vakbonden; werkgevers/vakbonden en NATB; partners binnen comités (werkgevers en werknemers hebben deels andere agenda).

1.2.2 Trainingscentrum Galati-Braila

Het programma wordt uitgevoerd door Alewijnse.

Programma	*Development vocational education Galati-Braila*
Looptijd	november 2006 – december 2008
Budget	199.920
Doel	Het voorzien in de behoefte aan jonge gekwalificeerde elektrotechnici die kunnen worden ingezet voor de uitvoering van opdrachten door het elektrotechnisch installatiebedrijf Retec SA. Structurele bijdragen leveren aan de duurzame ontwikkeling van het technisch beroepsonderwijs in Galati en directe omgeving en daarmee ook aan de stimulering van de regionale economie
Activiteiten	Opstellen projectplan; oriëntatie op mogelijkheden; ontwikkeling en lokale ondersteuning van Highschools; oprichten en in stand houden van een praktijkopleidingscentrum in Galati Roemenië
Resultat./prod.	Highschools; praktijkmodellen voor Practical Center; Procesmodellen Automatisering en ICT

Achtergrond

Alewijnse heeft sinds 1999 een vestiging in Galati Roemenië, Retec SA, gespecialiseerd in het ontwerpen en installeren van elektrische en aanverwante installaties aan boord van schepen. De werknemers zijn voor het merendeel afkomstig van universiteiten en middelbaar technische scholen uit Galati en Braila. Omdat het beroepsonderwijs en de universiteiten in Roemenië nauwelijks stages aanbieden bij bedrijven of op andere manieren samenwerken met bedrijven, hebben de studenten onvoldoende kennis van in de praktijk gebruikte materialen en technieken. Door vanuit het bedrijf actief beleid te voeren richting de scholen verwacht Alewijnse een betere afstemming tussen theorie en praktijk, waardoor beter gekwalificeerde studenten het bedrijf instromen. Een belangrijk doel daarnaast is met behulp van dit programma te voorzien in het tekort aan personeel in de installatietechniek in Nederland. Nederland kampt namelijk met een groot tekort op zowel het universitair niveau als op het niveau van het hoger beroepsonderwijs. Het theoretische niveau van de opleidingen in Roemenië is hoog, maar het ontbreekt aan goede praktijkervaring om in Nederland direct aan de slag te kunnen.

[4] Er is een groot ESF-project toegekend. Dit is mogelijk de oplossing voor het tekort aan financiële middelen.

Het praktijkcentrum is ingebed in activiteiten van de Stichting ATCR. In drie regio's is of wordt gewerkt aan een centrum voor leerlingen en afgestudeerde universitaire studenten en een praktijkcentrum voor leerlingen/afgestudeerden van beroepsopleidingen (monteurs). Het landenprogramma heeft betrekking op de mbo-studenten (monteurs) en schoolverlaters.

Organisaties die deelnemen aan het programma zijn onder meer: ROC Nijmegen, Kenteq, OTIB (Opleidings- en ontwikkelingsfonds voor het Technisch Installatiebedrijf), Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Paul Dimo, Traian en Radu Negra (technische scholen in Galati), Anghel Saligny en Grigore Moisil (technische scholen in Braila), Inspectie Galati en Maral (bedrijf dat buitenlandse bedrijven ondersteunt bij vestiging in Roemenië). Daarnaast zijn Nederlandse internationale installatiebedrijven, ingenieursbureaus en machinefabrieken betrokken bij het (overkoepelende) programma van Stichting ATCR.

Voortgang programma
Oorspronkelijk zouden in vijf highschools moderne lokalen worden opgericht. Toen bleek dat een aantal scholen al beschikking had over moderne middelen maar deze niet gebruikte, werd voorzien dat de scholen doorlopend begeleiding nodig zouden hebben om het gebruik te stimuleren. Daarom is, in overleg, besloten om onafhankelijk van de scholen een praktijkcentrum in te richten waar alle scholen gebruik van kunnen maken. De highschools zouden dan vanuit het praktijkcentrum worden voorzien van instructies voor de docenten en van een aantal lesmiddelen.
Tijdens het project is de samenwerking met Kenteq, met wederzijdse overeenstemming, gestopt omdat Kenteq geen wezenlijke meerwaarde kon bieden aan het programma.
Tussentijds is het onderwijsprogramma aangepast en aangevuld met nieuwe lesmiddelen/methoden toen bleek dat de kennis van de Roemeense studenten op een aantal vlakken tekortschoot.

Producten, resultaten en effecten
De doelstellingen van het landenprogramma worden gerealiseerd. Op het moment van het onderzoek is het praktijkcentrum volledig ingericht en operationeel. Highschoolstudenten van vijf scholen maken doorlopend gebruik van de praktijklessen in het praktijkcentrum. In oktober 2007 zijn achttien studenten gestart met een praktijkopleiding van een half jaar in het praktijkcentrum (drie studenten zijn gedurende het project afgevallen). In maart 2008 zijn zestien nieuwe studenten en een paar omscholers ingestroomd.
Vijf studenten zijn in dienst getreden bij Retec Romania. En tot slot zijn tien studenten in maart 2008 in Nederland gestart op werkervaringsplaatsen.

Een effect van het programma is dat meer Roemeense bedrijven gaan investeren in opleidingen. Dit blijkt onder meer uit het feit dat zij nu gebruikmaken van het praktijkcentrum.
Verder wordt met behulp van PIB-subsidies gewerkt aan het bouwen en

uitwisselen van praktijkmodellen tussen roc's in Nederland en highschools in Roemenië. Een deel wordt in Nederland gebouwd en een deel in Roemenië. Uitwisseling zal plaatsvinden via internet.
Daarnaast is tijdens het programma contact gelegd met de uitvoerders van het landenprogramma Striking Deals II. Stiking Deals wil graag gebruikmaken van het praktijkcentrum om bijscholing te geven. Dit contact is ontstaan op een netwerkborrel van CROSS.
De betrokken highschools zijn zeer betrokken en enthousiast en hebben de wens geuit om de opleiding een officiële status te geven. Samen met een highschool is dit traject ingegaan en wordt het diploma van het praktijkcentrum geaccrediteerd. Dit is een belangrijke structurele bijdrage aan de kwaliteit van het technische onderwijs en de arbeidspositie van de studenten.
Het praktijkcentrum is ingebed in activiteiten van de Stichting ATCR. In oktober starten het universiteitscentrum en een praktijkcentrum in Iasi en een universiteitscentrum in Brasov.

Succesfactoren
- voorziet in behoefte aan goed gekwalificeerd personeel;
- het praktijkcentrum is ingebed in het onderwijsprogramma van de highschools;
- project is geborgd in bedrijf in lokale economie;
- bijdrage aan regionale economie;
- voorbeeldfunctie voor Roemeense bedrijven (investeren in studenten).

Knelpunten/ Risicofactoren
- taal;
- kwaliteitsnormen in Roemenië (werken volgens veiligheidsnormen, vaardigheden als leidinggeven, projectplanning en werken in teamverband);
- werkvergunning voor Roemeense monteurs.

1.2.3 Striking Deals II

De Nederlandse contractant is Peer Consultancy. Het project wordt getrokken door de Roemeense projectdeelnemers (Bipartite Training Expertise Centre in the aviation sector, Bipartite Training Expertise Centre in the shipyard sector, Trade Union Confederation FRATIA, Trade Union Confederation BNS). De Nederlandse inbreng heeft betrekking op het bewaken van de voortgang en het realiseren van de beoogde resultaten, de inbreng van gevraagde expertise en verbreding van het project.

Programma	*Stiking Deals II*
Looptijd	Januari 2007 – augustus 2008
Budget	137.140
Doel	1. De ontwikkeling van een samenhangend systeem van beroepsopleidingen voor werknemers in de Roemeense metaalindustrie. 2. Ontwikkeling en promotie van beroepsprofielen en curricula die aansluiten op de wensen van het bedrijfsleven en het beroepsonderwijs. 3. Versterking van de rol van de sociale partners (werkgevers en vakbonden) op het gebied van het beroepsonderwijs (via partitaire stichtingen, bipartite Training Expertise Centrum).
Activiteiten	Analyse van nationale en internationale vereisten voor moderne beroepsprofielen; opleiden van een groep van opleidingsadviseurs in de scheepsbouw en luchtvaarindustrie; uitvoeren van pilotopleidingen; begeleiden van de opleidingen in de scheepsbouw en de luchtvaartindustrie door Nederlandse docenten (roc); verkrijgen van officiële erkenning van de opleidingsdocumenten (beroepsprofielen, curricula, diploma's) door de Roemeense overheid; promotie van gemoderniseerde beroepsopleidingen.
Resultat./prod.	Een geautoriseerde structuur van beroepsprofielen; geautoriseerde beroepsprofielen van de vier meest belangrijke beroepen; erkende vakdiploma's; acht gekwalificeerde opleidingsadviseurs; uitvoering van een pilotopleiding voor werknemers (4 beroepen, 150 werknemers) en docenten beroepsonderwijs (4 beroepen, ongeveer 12 docenten); structurele samenwerking tussen een roc en Roemeens beroepsonderwijs; samenwerkingsdocument (bedrijven, vakbonden, scholen); promotiemateriaal (nieuwsbrieven, posters, website).

Achtergrond

In de Roemeense (metaal)industrie werken werkgevers en vakbonden samen om het beroepsonderwijs bij de bedrijven en werkers te promoten. De sociale partners zijn zich bewust van de noodzaak van een systeem van 'leven lang leren'. Een dergelijk systeem is gebaseerd op drie bouwstenen: (1) een bilateraal Training Expertise Centre voor de promotie van het beroeps-onderwijs en voor het toezicht houden op de kwaliteit van de training, (2) een coherente structuur voor de inhoud van het beroepsonderwijs, en (3) een trilateraal instituut ter autorisatie van het trainingsniveau en erkenning van diploma's.

De eerste bouwsteen is in het project Striking Deals ontwikkeld in de sectoren scheepsbouw en luchtvaart. Voor wat betreft de derde bouwsteen is een sectorale commissie in de metaalbranche opgericht. De oprichting en de training van de deelnemers is gerealiseerd met de ondersteuning van de European Training Foundation

De tweede bouwsteen, 'Een coherente structuur voor de inhoud van het beroepsonderwijs', bestaat nog niet. Hierop richt zich dit landenprogramma.

Het programma is gericht op werknemers in de luchtvaartindustrie en in de scheepsbouw en opleidingsadviseurs beroepsonderwijs. Organisaties die deelnemen aan het programma zijn onder meer FNV en FNV Bondgenoten, ROC Regiocollege in Zaandam (metaalafdeling), ATCR (zie landenprogramma praktijkcentrum Galati), Kenteq (kennisinstituut), VET-scholen in Roemenië.

Voortgang programma
Het project verloopt in principe naar wens. De gangmaker van de samenwerking tussen scholen en bedrijven is het paritair Training Expertise Centrum met ondersteuning van het landenprogramma. Het ROC Zaandam heeft een belangrijk aandeel gehad bij het opleiden van de Roemeense bedrijfsadviseurs en om te laten zien wat de meerwaarde is voor een school om samen te werken met het bedrijfsleven.
Aandachtspunt in het programma is het project in de luchtvaartindustrie. Dit project verloopt moeizamer dan het project in de scheepsbouw, onder meer vanwege de drukke (andere) werkzaamheden van de sleutelfiguur. Hiervoor zijn naar verwachting begin 2008 maatregelen getroffen door het bestuur van het Expertise Centrum. Een andere complicerende factor in deze sector is de complexe nationale en internationale regelgeving waaraan de opleidingen in de luchtvaartindustrie moeten voldoen. Dit probleem zal worden aangepakt met de inbreng van Kenteq.

Producten, resultaten en effecten
Het project loopt volgens planning en de verwachting is dat alle beoogde resultaten en producten worden behaald. Begin 2007 waren de volgende producten gereed: het samenwerkingsdocument, beroepsprofielen voor drie beroepen, promotiemateriaal.
Positief effect van het project in de scheepsbouw is dat bijna alle scheepswerven inmiddels zijn aangesloten bij het partiaire Training Expertise Centrum in de scheepsbouw. Deze aansluiting is niet vrijblijvend, zij betalen hiervoor een jaarlijkse contributie.

1.2.4 Developing Key Methodological units for the implantation of EQF by means of NQF's

De Nederlandse contractant is CROSS en in het project participeren de Hogeschool van Amsterdam en Universiteit Groningen.

Programma	*Leonardo da Vinci project Developing Key Methodological units for the Implementation of EQF by means of NQF's '*
Looptijd	Januari 2007 – december 2008
Budget	31.965 (Hogeschool van Amsterdam)
Doel	Richtlijnen/instrumenten; ontwikkelde partnerschappen, website met aanbevelingen voor de ICT-sector
Resultat./prod.	Projectbrochure, nationale rapporten over stvz. NQF-EQF in alle betrokken landen; een vergelijking van de onderlinge situatie (rapport); rapport over specifieke kenmerken en mechanismen die ten grondslag liggen aan de richtlijnen/instrumenten in de ICT-sector en (nader te bepalen sector van de academische opleiding) economie

Dit landenprogramma maakt deel uit van een Leonardo Da Vinci-programma. De constructie van dit programma verschilt daarmee wezenlijk van de andere landenprogramma's.
EVD/CROSS is op voorspraak van de voormalig directeur ERI SEE gevraagd

een bijdrage namens het ministerie van OCW te leveren aan een Leonardo da Vinci-project gericht op NQF-EQF in het hoger onderwijs. Tevens is haar gevraagd een universiteit mee te nemen in het project.
Bij de deelname van Nederland aan dit project is destijds behalve directie IB ook de directie HO betrokken. Het project biedt het ministerie van OCW de mogelijkheid om in een internationale context met andere partners samen te werken op het terrein van NQF-EQF.
De belangrijkste partners zijn ACPART en het ministerie van Onderwijs (Roemenië), NARIC (Groot-Brittannië), HETAC (Ierland), universiteit van Zarragoza (Spanje), Universiteit van Versailles (Frankrijk).

Bijdragen CROSS en Hogeschool van Amsterdam
CROSS heeft de startconferentie, twee stuurgroepbijeenkomsten, de projectgroep en een workshop bijgewoond. In de projectgroep heeft zij een presentatie verzorgd van de kwalificaties/competenties in mbo en hbo ICT en Economie.
De Hogeschool van Amsterdam neemt geheel 2008 deel aan het project. Zij draagt zorg voor een uniforme beschrijving van (beroeps-)kwalificaties op basis van leerresultaten. Deze beschrijven per niveau van de 'deelnemer'/ student/leerder zijn kennis, vaardigheden en persoonlijke competenties. Er zijn acht EQF-niveaus in een range van niveau één tot en met zeven. De hogeschool zal ook deelnemen aan de conferentie gehouden in Zaragoza.

1.3 Kroatië

1.3.1 Monitoring School Quality

De Nederlandse contractant is de Inspectie van het Onderwijs. De buitenlandse partner is het Education and Teacher Training Agency (ETTA).

Programma	Monitoring School Quality in Croatia
Looptijd	1 januari 2007 – 1 augustus 2008
Budget	220.656
Doel	Een introductie om tot een methodologie voor supervisie en externe evaluatie van scholen in Kroatië te komen. Aan het eind van het project zijn de strategische uitgangspunten geformuleerd voor verdere ontwikkeling en landelijke implementatie van een systeem van schoolsupervisie in Kroatië
Activiteiten	Studie en werkbezoek aan Nederland; kick-off-conferentie; seminar 1: externe evaluatie; seminar 2: instrumenten voor evaluatie studie en observatie van de Inspectie van Onderwijs in Nederland; seminar 3: schoolbezoeken en assessments; seminar 4: rapporteren van bevindingen aan betrokken partijen. 'On the job training' in Nederland; slotconferentie
Resultat./prod.	Overzicht van relaties tussen actoren en bijdragen aan een kwaliteitsgarantie op een nationaal niveau; een handboek voor externe evaluaties van scholen; voorbeelden van rapporten betreffende de kwaliteit van scholen; criteria en indicatoren voor het beoordelen van de kwaliteit van onderwijs en leren; een groep van evaluatoren die beschikken over beginnende competenties voor het extern evalueren van scholen; ingrediënten voor het construeren van een strategienotitie over monitoring en verbetering van de kwaliteit van scholen in Kroatië.

Achtergrond
Het Education and Teacher Training Agency (ETTA) in Kroatië heeft als taak de nationale standaarden te monitoren en implementeren. Tevens behoort tot haar takenpakket de evaluatie en supervisie van en terugkoppeling aan scholen over de kwaliteit van het onderwijs. Zij rapporteert haar bevindingen aan de minister. Naast het ministerie van Onderwijs (inspectie maakt deel uit van dit ministerie) zijn de volgende organisatie van belang voor de kwaliteitsbewaking van het onderwijs: National Centre for External Evaluation of Education (NCEEE) en Institute for Social Research Centre for Educational Research and Development (ISR CERD), Agency for Vocational Education Reform (AVET), Agency for Adult Education (AAE), Curriculum Board, Board for External Evaluation. Deze partijen zijn allemaal bij het programma betrokken en hebben gezamenlijk het startsein gegeven in de startconferentie en zij hebben gezamenlijk het programma afgesloten. De startconferentie is ook bijgewoond door de Wereldbank en Network QA.

Dit landenprogramma heeft sterke linken met het landenprogramma Educational Management van de Nederlandse School voor Onderwijs-management (NSO). Er is een gezamenlijke startbijeenkomst geweest, er is met regelmaat onderling overleg en een aantal deelnemers participeert in beide programma's. NSO heeft tot slot ook de eindconferentie van dit programma bijgewoond.

Voortgang programma
De voorbereidende werkzaamheden hebben meer tijd in beslag genomen dan vooraf was voorzien. De intensieve voorbereidingstijd werpt wel zijn vruchten af omdat de seminars volledig zijn afgestemd op de behoeften van de cursisten.
Het niveau van de groep was goed, maar het thema is nieuw voor ze, dus moest vanaf nul worden opgebouwd. De 'cultuuromslag' is goed verlopen omdat zij het belang zien van het monitoren van de kwaliteit van het onderwijs. Aan de seminars namen vijftien 'evaluators' deel en indien van toepassing een aantal onderzoekers/ICT'ers.
Kenmerkend voor het programma is de politieke context en het school-systeem. Je moet bijvoorbeeld rekening houden met het feit dat school-managers géén autonomie hebben zoals in Nederland.
De samenwerking met ETTA vergde enige diplomatie. Het heeft een tijd geduurd voordat het vertrouwen was gewonnen. De inzet van de partner is goed.

Producten, resultaten en effecten
De doelstellingen zijn gerealiseerd. Het heeft concrete producten opgeleverd zoals introductie- en cursuspakketten en voorbeelden van 'school quality reports', criteria en indicatoren et cetera.
De deelnemers zijn betrokken en enthousiast en ('ik kan niet wachten tot ik word geïnspecteerd') en hebben zich het onderwerp toegeëigend.
Een belangrijk resultaat is dat de Kroaten zelf zijn begonnen met het ontwik-

kelen van instrumenten voor landelijke inspectie.
De partijen willen de samenwerking voortzetten. Dit is ook formeel vastgelegd met de ondertekening van een 'letter of intent' door de Nederlandse Inspectie van het Onderwijs, het ministerie van OCW (Internationaal Beleid) en ETTA en het Kroatische ministerie van OCW. Momenteel wordt door de Inspectie en ETTA gewerkt aan het projectvoorstel.
Tot slot heeft het programma ertoe geleid dat Servië interesse heeft getoond om het programma ook bij hen uit te voeren. Zij waren als buurland uitgenodigd bij de slotconferentie.

Succesfactoren
- afstemming van het programma op de behoefte van de doelgroep;
- strak georganiseerde opleiding;
- productgericht programma.

Knelpunten/risicofactoren
- vertrouwen is niet vanzelfsprekend, hier moet actief aan gewerkt worden;
- inzet van de buitenlandse partner was goed maar verbonden aan één persoon;
- relatie stakeholders.

1.3.2 Educational Management

De Nederlandse contractant is de Nederlandse School voor Onderwijsmanagement (NSO) en de buitenlandse partner is Education and Teacher Training Agency (ETTA). De coördinator van ETTA plant en organiseert de activiteiten en woont deze bij. NSO verzorgt de trainingen.

Programma	*Educational Management Training Development in Croatia 2007*
Looptijd	1 juni 2007 – 30 juni 2009
Budget	199.900
Doel	Opbouwen van institutionele capaciteit in professioneel schoolleiderschap in Kroatische scholen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs; uitgebreid trainingsprogramma voor directeuren van basisscholen en middelbare scholen; het onderwijzen van trainers die deze trainingsprogramma's gaan geven; het onderwijzen van de trainers van trainers hoe zij de trainers moeten trainen.
Activiteiten	twaalf seminars 'Train de trainer'.
Resultat./prod	twintig competente trainers; vier competente hoofdtrainers (trainers die trainers trainen); Een curriculum voor schoolmanagement training; curriculummateriaal: handboeken voor trainers en studenten en achtergrondliteratuur; een infrastructuur voor het trainen van schooldirecteuren

Achtergrond
Het Education and Teacher Training Agency (ETTA) in Kroatië heeft als taak de nationale standaarden te monitoren en implementeren. Tevens behoort tot haar takenpakket de evaluatie en supervisie van en terugkoppeling aan scholen over de kwaliteit van het onderwijs. Zij rapporteert haar bevindingen aan de minister. In Kroatië is per regio (er zijn 23 regio's) een coördinator

(schoolleider) aangesteld. Deze coördinatoren zijn betrokken bij het programma. De doelgroepen van het landenprogramma zijn medewerkers van ETTA (zij worden getraind als 'lead trainers'), coördinatoren van de 23 regio's (zij worden geschoold tot trainers in managementtraining) en schoolleiders uit het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Dit landenprogramma heeft sterke linken met het landenprogramma 'Monitoring School Quality' van de Inspectie van het Onderwijs. Er is een gezamenlijke startbijeenkomst geweest, er is met regelmaat onderling overleg en een aantal deelnemers participeert in beide programma's. NSO heeft tot slot ook de eindconferentie van het Inspectie-project bijgewoond.

In het trainingsprogramma wordt een werkwijze gehanteerd waarbij tussen de seminars in actief wordt gewerkt aan de modules. Na afloop van een seminar construeert een aantal cursisten een nieuwe module (op basis van hetgeen in het seminar is besproken). Deze module presenteren zij in het volgende seminar en wordt vervolgens besproken met de groep. Onderdeel van de seminars is ook een 'train-de-trainer'-component. Aan het eind van het traject levert deze werkwijze tien modules op, inclusief curriculum materiaal (waaronder strategisch management, humanresourcemanagement, financieel management et cetera).

Voortgang programma

Het programma is door de Kroaten goed georganiseerd en gepland. Zij zijn zeer betrokken bij het project, wat ook blijkt uit het feit dat zij, onvoorziene, kosten op zich hebben genomen zoals vertaalkosten (van seminars en het materiaal), de reis-, accommodatiekosten en overige kosten van de seminars. Niet direct een knelpunt maar wel een punt van aandacht is dat de deelnemers niet gewend zijn om teamverband en interactief te werken. Zij zijn gewend om klassikaal les te krijgen.
In de praktijk bleek verder onvoldoende tijd te zijn voor de 'train-de-trainer'-component. De verwachting was ook dat de 'train de trainers' zelfstandiger zouden kunnen opereren dan zij in de praktijk laten zien. De uitvoering van de methodiek is zogezegd 'weerbarstig'.
Het programma verloopt in principe redelijk naar verwachting. Maar in het plan van aanpak ontbreken een paar activiteiten die nodig zijn om de doelstellingen naar wens te kunnen realiseren. Daarom heeft NSO het volgende voorgesteld:[5] een extra seminar voor de integratie van alle modules; extra seminar voor train-de-trainers. Een en ander betekent eveneens een langere doorlooptijd dan oorspronkelijk gepland

Producten, resultaten en effecten

De trainers zijn en worden intensief getraind en de constructie van de modules is bijna voltooid. Er zijn formats ontwikkeld voor de modules en de publicatie voor achtergrondinformatie. Zoals hierboven besproken zullen voor een

[5] Op het moment van het onderzoek is nog geen goedkeuring gegeven.

optimale realisatie van de doelstellingen bij voorkeur nog twee extra seminars worden gehouden.
Hoewel de deelnemers soms moeite hebben met de 'Nederlandse manier' van werken (teamverband, rollenspellen et cetera), zijn zij enthousiast en participeren actief. Als leermoment geeft NSO aan om bij vergelijkbare projecten te starten met een tweewekelijkse bijeenkomst in Nederland waardoor teambuilding beter en eerder kan plaatshebben en waardoor ook de inhoud van de cursus als geheel als context kan dienen voor de mensen die zich specialiseren in een bepaalde module.

Succesfactoren
- sluit aan bij de behoeften van de buitenlandse partner;
- goede organisatie en betrokkenheid van ETTA;
- goede infrastructuur.

Knelpunten/ Risicofactoren
- ontwikkeling van train-de-trainer vereist meer tijd;
- te korte doorlooptijd van het programma;
- culturele achtergrond van de cursisten.

1.3.3. Towards output oriented VET (2007-2008)

Het landenprogramma wordt uitgevoerd door Aequor. De buitenlandse partner is Agency for Vocational Education and Training.

Programma	*Towards an output oriented VET-system*
Looptijd	jan 2007 - dec 2008
Budget	204.625
Doel	Versterken van het vermogen van VET-agentschap en locale scholen beroepsonderwijs om tegemoet te komen aan de aan de actuele behoeften van de locale/regionale economie en arbeidsmarkt en om het beroepsonderwijs te moderniseren naar EU-standaarden.
Activiteiten	Arbeidsmarktonderzoek; Sectoranalyses; Uitwerken beroeps- en kalificatieprofielen; Training van leden van de sector coucils en professionals van het VET agency; Betrekken van scholen bij projecten.

Achtergrond
De modernisering van het beroepsonderwijs dat met dit landenprogramma wordt ingezet is een integraal element van de hervorming van het Kroatische beroepsonderwijs, zoals verwoord in de betreffende nationale onderwijshervormingsplannen en geïmplementeerd in andere ondersteunende projecten waaronder met name CARDS (1, 2 en 3) en andere bilaterale programma's en projecten zoals ETF Work Programme en donorlanden als Duitsland, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk.
De Nederlandse contractant is in het project ondersteund door vertegenwoordigers van de Wereldbank en ETF bij het leggen van contacten en

vergaren van informatie.
Het landenprogramma richt zich op de sectoren Agrifood en Toerisme. Naast de VET-agentschap zijn in Kroatië ook de sector comités en scholen betrokken bij het programma. De Nederlandse partners zijn Kenwerk, ROC Midden Nederland, Hogere School voor Toerisme, Opleidingsfonds Levensmiddelenindustrie, Aoc Oost, Stoas Hogeschool en CAH Dronten.

Voortgang programma
Er was weinig tijd om het plan van aanpak te schrijven. Met als gevolg dat daarna pas de eerste contacten met de Kroatische partner zijn gelegd. Deze verliepen in het begin moeizaam. Na een wederzijds bezoek, door het project aan te laten sluiten op het werkprogramma van het VET-agentschap en duidelijke afspraken te maken over verantwoordelijkheden en cofinanciering verliep de samenwerking beter. Mede door de lange aanlooptijd was minder tijd beschikbaar voor de concrete uitvoering van het programma. Met het afhaken van de sector Bouw en infrastructuur is daarmee ook het plan van aanpak (financieel naar beneden) bijgesteld.
Tijdens het project zijn verbindingen gelegd met andere activiteiten vanuit en met Nederland (bloemistenbranche, varkenshouderij, hbo-horeca).

Producten, resultaten en effecten
De deelnemers (VET-agentschap, scholen) zijn enthousiast over het werkbezoek aan Nederland. Zij hebben bedrijven en scholen bezocht en kennis gemaakt met de Nederlandse werkwijze. Aan het eind van het programma zullen twee beroepsprofielen zijn uitgewerkt en hebben de Kroatische partners de kennis en vaardigheden om beroepsprofielen te maken die aansluiten bij de arbeidsmarkt.

Succesfactoren
- pragmatische insteek;
- activeren en motiveren van Kroatische partners.

Knelpunten/ Risicofactoren
- beperkte tijd opzet programma: opbouwen nieuwe contacten en vertrouwen kost tijd, daardoor beperkte tijd voor concrete uitvoering;
- beperkte capaciteit VET-agentschap.

1.3.4 Training capacity building ESF

De Nederlandse contractant is CFI en het projectmanagement en -beheer van het programma is belegd bij ECG Development and Financiering Projects BV in Enschede.

Programma	*Training in capacity building IPA and ESF*
Looptijd	juli 2007 – 22 november 2007 (afgesloten)
Budget	92.253
Doel	Het trainen van medewerkers van het ministerie van Wetenschap, Onderwijs, Sport en Agentschappen van dit ministerie, zodat zij de competenties ontwikkelen om met behulp van IPA-subsidies IPA-projecten te kunnen uitvoeren.
Activiteiten	Voorbereiding: het ontwikkelen van een trainingsprogramma dat passend is voor de Kroatische situatie; trainingactiviteiten: het daadwerkelijk trainen van de betreffende medewerkers; evaluatie en verslaglegging.
Resultat./prod.	Een trainingsprogramma en trainingsmateriaal over IPA-funding in Kroatië dat ook kan worden gebruikt voor toekomstige ESF subsidies. Het trainingsprogramma moet ook kunnen worden gebruikt voor andere Kroatische organisaties en andere nieuwe (kandidaat-)lidstaten; vijftien getrainde beleidsmedewerkers van het ministerie van Wetenschap, Onderwijs, Sport en Agentschappen van dit ministerie.

Achtergrond

In 2006 is de EU-verordening nr. 1085/2006 aangenomen waarmee het Instrument for Pre-accession Assistence (IPA) in het leven is geroepen. IPA is het nieuwe raamwerk voor de ondersteuning van European External Aid Policies en vervangt instrumenten als PHARE, ISPA en CARDS. IPA is relevant voor Turkije, Kroatië, Macedonië, Servië, Montenegro, Kosovo, Bosnië-Herzegovina en Albanië. Voor de periode 2007-2013 is er onder IPA ongeveer € 11,5 miljard beschikbaar. Hiervan is er voor de periode van 2008-2010 € 600 miljoen gereserveerd voor Kroatië voor capaciteitsopbouw van instituties en 55 miljoen voor humanresourcesdevelopment. Aangezien IPA het voorportaal is van structuurfondsen als ESF, dient de systematiek van ESF-aanvragen nu al te worden toegepast. In Kroatië is verder behoefte aan het versterken van het beroepsonderwijs, zodat kan worden voldaan aan de Europese standaarden.

Voortgang programma

Bij de uitvoering van het programma is het merendeel van de tijd besteed aan het ontwikkelen van de training, het studiemateriaal en relevante IPA-documenten en het aanpassen van het materiaal voor de Kroatische setting. Tijdens het programma bleek namelijk dat de Nederlandse ESF-procedures niet direct toepasbaar waren in Kroatië. Het heeft veel tijd gekost om deze aanpassingen te doen en het betekende ook dat de Kroatische documenten moesten worden bestudeerd. Het budget is in de loop van het programma verhoogd.

Bij de planning is er van uitgegaan dat de training en de IPA-implementatie samen zouden vallen zodat de deelnemers ook echt met IPA zouden werken. Dit laatste heeft niet plaatsgevonden omdat de implementatie van IPA is uitgesteld.

Producten, resultaten en effecten

Het materiaal dat is ontwikkeld voor Kroatië is een goed startpunt voor de IPA- en ESF-trainingen in andere landen en settings. Voor het gebruik in andere

landen zijn wel aanpassingen van het materiaal nodig om volledig aan te kunnen sluiten op de nationale context.
Er is een tijdelijke internetsite geopend voor de deelnemers aan de training met daarop alle beschikbare trainingsmaterialen, mailbox voor communicatie en praktijkopdrachten.
Leerpunt is om aparte workshops te geven voor de generalisten (voor hogere beleidsmedewerkers met algemene interesse in IPA) en de specialisten (voor medewerkers die uitvoering zullen geven aan IPA). Ook zullen bij een vervolg meer praktijkopdrachten in de training worden opgenomen.

Het zou de effectiviteit van de training ten goede komen als ook de instituties aangesloten zouden zijn die de IPS (ESF)-aanvragen moeten gaan doen. De uitvoerder Johan van Wijk heeft hiervoor aandacht gevraagd bij het Kroatische ministerie van Wetenschap, Onderwijs en Sport. Van Wijk adviseert EVD/IPS over soortgelijke aanvragen in andere Balkan-landen en zal mogelijk een bijdrage gaan leveren aan een EU-vervolg op de ESF-trainingen in Kroatië.

1.4 Ablak

In dit deze passage komen de redactieleden van Ablak aan het woord. Zij geven antwoord op de vragen welke doelstellingen het tijdschrift heeft, wat de oplage en de ontwikkelingen hierin zijn en of dit conform de verwachting en doelstellingen is. Ook worden de belangrijkste inkomstenbronnen en hun wensen ten aanzien van uitbreiding van het tijdschrift besproken.

Uitvoering:	Oost-Europa Instituut, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam
Budget 2005	85.265
Budget 2006	83.027
Budget 2007	57.330
Budget 2008	94.710[6]

Ablak is een uitgave van Bureau CROSS en het Oost-Europa Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Het is een tijdschrift over Centraal-Europa en de Balkan en heeft zich ontwikkeld van een documentatievoorziening over onderwijs(wetgeving) tot een publiekstijdschrift met berichtgeving, analyses en achtergronden over actuele politieke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Oost-Europa.

[6] Voor Ablak 2008 is in 2007 minder gecommitteerd omdat er een tekort was aan beleidsbudget voor dit project. In begroting 2008 is daarom € 23.048,- bijgecommitteerd.

Doelstelling
Het doel is om op basis van (academische) kennis zowel professionals als geïnteresseerden van informatie en analyses te voorzien. Ablak beoogt daarbij een blad te maken dat ook leuk is om te lezen in woord en beeld.

Inhoud
Speciale aandachtsgebieden van Ablak zijn (maatschappelijke aspecten van) onderwijs, wetenschap en technologie. Op het gebied van onderwijs en wetenschap is bijvoorbeeld bericht over de toegankelijkheid van het onderwijs, zigeunerkinderen in Hongarije en onderwijs, studentenuitwisseling, rapportages. Voorbeelden van artikelen op het gebied van technologie zijn milieutechnologie, voedingsmiddelen en vervoerstechnologie.
Er zijn geen afspraken gemaakt met Ablak over eventuele berichtgeving over de landenprogramma's en de Nederlandse bijdrage aan activiteiten van ERI SEE. Ablak heeft wel specials over het onderwijs gemaakt, maar besteedt geen specifieke aandacht aan bovengenoemde programma's en activiteiten.

Oplage
Ablak verschijnt zes keer per jaar. De oplage is zeshonderd en groeit heel licht. Een deel van de tijdschriften wordt via de verzendlijst van CROSS verstuurd (naar onder meer ministeries, ambassades en organisaties als Cito en Nuffic). De meeste abonnees[7] zijn professionele instellingen en organisaties zoals universiteiten, kenniscentra, gemeenten, politie, maar ook bibliotheken en stichtingen op het terrein van cultuur, maatschappij en politiek. De lichte groei in de oplage komt door een groei in individuele abonnees. De losse verkoop[8] (via boekhandels) is zeer beperkt. De redactieleden van Ablak geven aan dat zij hun primaire doelgroep bereiken. Zij zien mogelijkheden voor een uitbreiding van het tijdschrift naar speciale doelgroepen. Maar dit kan alleen in samenwerking en met hulp van externen worden uitgevoerd. Zo zouden zij graag zien dat meer scholen zich abonneren. Het ontbreekt Ablak echter aan het juiste netwerk, kennis, expertise, liquide middelen en menskracht om dit te realiseren. Zij wijzen hierbij op de universitaire setting waarin zij opereren. Enerzijds is deze setting de kracht van het blad: het is immers ingebed in een kennis(instituut). Anderzijds beperkt deze setting een meer inventieve naar buiten gerichte aanpak waarbij bijvoorbeeld een bredere doelgroep kan worden bereikt.

Inkomstenbronnen
De voornaamste inkomstenbronnen van Ablak is een bijdrage van CROSS/het ministerie van OCW en inkomsten van betalende abonnees.[9] In beperkte mate wordt inkomen via advertenties gegenereerd. Verder zijn er incidenteel acties (geweest) in samenwerking met bijvoorbeeld de VNG en het ministerie van

[7] Een jaarabonnement kost € 26,-.

[8] Een los nummer kost € 4,50.

[9] De redactieleden zijn in dienst van het Oost-Europa Instituut.

Buitenlandse Zaken die hiervoor geld ter beschikking stelden.
De redactieleden van Ablak geven aan dat de beschikbare inkomsten voldoende zijn om het blad naar wens te kunnen maken. Zij geven verder aan dat het niet haalbaar en wenselijk is om een commercieel blad te produceren. De oplage van Ablak is veel te klein is om op advertenties te kunnen draaien, aldus de redactieleden. Een Engelstalige uitgave waardoor een grotere oplage kan worden gerealiseerd, wordt niet wenselijk gevonden. Dit betekent namelijk een verlies aan Nederlands publiek en zal leiden tot een verlies aan Nederlands perspectief en identiteit van de artikelen. Daarnaast zijn er nadelen verbonden het vertalen van de artikelen. Tot slot is de redactie zoals eerder genoemd niet toegerust tot het uitgeven van een commercieel blad.

DEEL II.2 BESCHRIJVING NEDERLANDSE BIJDRAGE AAN ACTIVITEITEN ERI SEE

In dit deel bespreken we de bijdragen van de Nederlandse experts aan de activiteiten van ERI SEE. In de periode van 2005 tot en met 2007 hebben zeven organisaties uit het Nederlandse onderwijsveld bijdragen geleverd aan elf activiteiten. Per organisatie beschrijven we de geleverde inzet en ervaringen. Dit doen we aan de hand van de informatie over de seminars uit de dossiers van CROSS, de ervaringen van CROSS neergelegd in hun jaarrapportages aan het ministerie van OCW en interviews met de heer Schonewille van Sardes en de heer Kleintjes van Cito.

2.1 Bijdrage Sardes, Equity in education

Seminar	*Equity in Education*
Datum/plaats	26-27 oktober 2007, Prishtina, Kosovo
Budget	5.189
Expert	Berend Schonewille, Sardes
Presentatie	Berend Schonewille, 'Equity, Dutch policy with respect to fairness and inclusion';
Organisatie	ERI SEE in samenwerking met UNMIK: Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, UNMIK/Kosovo, Macedonië, Moldoveë, Montenegro, Oostenrijk (voorzitter)

Het seminar *Equity in Education* is georganiseerd door ERI SEE in samenwerking met UNMIK: Bosnia-Herzegowina, Bulgaria, Croatia, UNMIK/Kosovo, Macedonia, Moldova, Montenegro, Austria (chair). Onder de vijftig deelnemers waren naast de directeur en de voorzitter van ERI SEE Agency-vertegenwoordigers van de donorlanden en landen uit de regio ook vertegenwoordigers van UNMIK en de Wereldbank aanwezig. Servië was bij het seminar niet vertegenwoordigd.
Op de eerste dag werden presentaties gehouden met een Europese of internationale insteek met onder meer voorbeelden van de donorlanden. Op de tweede dag stonden presentaties van landen uit de regio centraal.
De opzet van het seminar bestond uit plenaire presentaties met daarop aansluitend discussies. Het seminar is afgesloten met een plenaire afsluitende sessie met als doel te komen tot aanbevelingen voor regionale samenwerking.

Nederlandse bijdrage aan het seminar
De heer Schonewille is expert op het gebied van onderwijsachterstanden-beleid en voor- en vroegschoolse educatie. Hij heeft een presentatie gegeven over de ontwikkelingen in het Nederlandse beleid vanaf de jaren zestig met speciale aandacht voor '*fairness'* en '*inclusion'*. Daarnaast heeft hij actief geparticipeerd in de discussies die zijn gevoerd tijdens het seminar.

Oordeel en bevindingen seminar
De presentaties waren interessant en informatief. De samenstelling van de groep was geschikt voor het onderwerp van het seminar. De meeste deelnemers waren vertegenwoordigers van ministeries. In het begin kwamen de discussies wat moeilijk op gang. De discussies werden met name gevoerd door de deelnemers die ook presentaties hielden. De deelnemers van de landen uit de regio participeerden minder in de discussies en kwamen met name om kennis te 'inhaleren', aldus Schonewille.
De presentaties werden simultaan vertaald. Het vertalen maakt het programma vermoeiend voor de deelnemers. Dit is ook te zien aan de deelname, de tweede dag werd minder druk bezocht dan de eerste dag. Dit kan uiteraard ook andere redenen hebben, zo benadrukt Schonewille.
De heer Schonewille is vrij kort voordat het seminar plaatsvond benaderd om een presentatie te houden. Hierdoor was het niet mogelijk om de presentaties en werkwijze op die van andere presentatoren af te stemmen. Dit zou een verbeterpunt kunnen zijn voor vervolgseminars. Daarnaast plant de heer Schonewille zelf bij trainingssessies bij voorkeur afwisselend plenaire sessies en het werken in kleinere subgroepen in.

Resultaten seminar
Met zijn deelname heeft de heer Schonewille bijgedragen aan het overdragen van kennis en ervaring. Op zijn beurt heeft hij geleerd over de problemen met betrekking tot het onderwijsbeleid in de landen van de regio van ERI-SEE, onder andere in Kosovo. Hij heeft met veel plezier aan de conferentie deelgenomen en er een bijdrage aan geleverd. Hij heeft het als zeer nuttig ervaren om de opzet van het Nederlandse 'equity'-beleid in de loop van de afgelopen decennia aan de deelnemers over te dragen. De bijdrage van de heer Schonewille is positief ontvangen, zo blijkt uit de reacties die hij heeft gekregen tijdens en na afloop van het seminar.
De heer Schonewille heeft geen zicht op wat de deelnemers met de opgedane kennis doen of hebben gedaan. Tijdens het seminar zijn contacten gelegd met meerdere deelnemers, waaronder een deelnemer aan de conferentie die verbonden is aan de universiteit in Kosovo. Dit heeft als vervolg gekregen, dat dhr. Schonewille mailcontact heeft gezocht met deze deelnemer, maar dat heeft tot het moment van het onderzoek nog geen vervolg gekregen. Hetzelfde geldt voor het contact van de heer Schonewille met Mevrouw Hadzisce, directeur van ERI SEE Agency. Er zijn contacten geweest over de afronding van het project. Er zijn geen initiatieven gekomen vanuit ERI SEE om verdere activiteiten op te zetten.

2.2 Bijdrage Cito, Assesment in education

Cito heeft twee keer (2006 en 2007) een bijdrage geleverd aan seminars op het prioritygebied *'quality education and equity in education'*. Het tweede seminar is daarbij een vervolg op het eerste seminar. De ervaringen met het tweede seminar zijn opgetekend aan de hand van een gesprek met Frans Kleintjes.

Seminar	*Assessment and evaluation - important tools for promoting quality in education*
Datum/plaats	3-4 november 2006, Zagreb, Kroatië
Budget	11.476
Experts	Diederik Schönau en Wil Knappers, Cito
Presentaties	Diederik Schönau, 'Cito on National examinations in Europe and in the Netherlands'

Seminar	*National and international Assesment in Education*
Datum/plaats	28 en 29 sept 2007, Montenegro
Budget	12.288 (oorspronkelijk begroot op 13.100)
Expert	Frans Kleintjes en Wil Knappers, Cito
Presentaties	Frans Kleintjes 'National assessments in education: shaping quality and equity in learning outcomes within the national educational, social and cultural context; Wil Knappers, The role of international assessment in education in the process of globalisation and development of knowlegde based society. Advantages and disadvantages for the developing countries of participating in international assessment

2.2.1 Seminar 2006

Het seminar had twee specifieke doelen: leren van ervaringen in West-Europa en ondersteunen van regionale samenwerking in Zuidoost-Europa bij de aansluiting op ontwikkelingen op het gebied van assessment. Het programma van de eerste dag stond in het teken van beroepsonderwijs en de tweede dag stond het voortgezet onderwijs centraal.
Tijdens het seminar is de stand van zaken en ontwikkelingen in het kader van assessment belicht van Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Moldavië, Roemenië en Servië. Er is gesproken over de thema's: 'special education needs'; mismatch between certificate and labour market'; difference between diploma and certificate'; 'how to validate standards'; 'should teachers be trained as specialists or as generalists'.
De tweede dag zijn presentaties gehouden door Noorwegen, Albanië en Nederland en is verder gediscussieerd over 'Relationship Matura and entrance exams', 'using a mixed system', 'practical exams', 'oral exams', 'system of grading and aggregation of result' en 'arrangement for the future'.

2.2.2 Seminar 2007

De deelnemers zijn afkomstig uit de donorlanden Zwitserland en Nederland, OECD, Wereldbank en ERI SEE en landen uit de regio: Moldavië, Bosnië en Herzegovina, Kroatië, Kosovo, Roemenië, Albanië, Bulgarije, Montenegro en Macedonië. De deelnemers uit de regio zijn onderzoekers en medewerkers

van kenniscentra.
Tijdens het seminar werden de verschillende elementen van het (inter)nationale assesment belicht en werden de deelnemers ingelicht over de ontwikkelingen in PISA, TIMMS en PIRLS.

Nederlandse bijdrage aan het seminar
De heer Kleintjes is expert op het gebied nationale peilingen. Kleintjes en Knappers zijn gevraagd op het moment dat het programma in grote lijnen vaststond. Zij zijn gevraagd de sessies te leiden, om de discussies op gang te brengen op basis van hun expertise. De insteek van Cito in de discussies is om aan te geven hoe het in Nederland wordt georganiseerd en om welke redenen het in Nederland goed verloopt. Dit gebeurt op een redelijk hoog abstractieniveau. Kleintjes geeft aan dat je met dergelijke seminars mensen met elkaar in contact probeert te brengen.

Oordeel en bevindingen seminar
De heer kleintjes geeft aan dat hij het seminar een leuke manier vindt om te werken. De groep is niet te groot en de deelnemers hebben dezelfde interesses. De samenstelling van de groep was goed en geschikt voor de werkconferentie. Het aantal deelnemers is beperkt maar uit alle landen van de regio waren onderzoekers aanwezig.
De sfeer van het seminar was goed, het is een laagdrempelig platform. Sommige contacten onder de deelnemers lopen vanwege de onderlinge geschiedenis moeizamer dan andere. Kleintjes geeft aan dat dit in principe geen problemen geeft, en dat dit indien nodig kan worden benoemd.
Deelname aan het seminar vergt een behoorlijke inspanning (voorbereiding, reizen, deelname en verslaglegging) maar Kleintjes vindt dit zeker de moeite waard.

Resultaten seminar
De heer Kleintjes vindt het organiseren van dergelijke seminars een zinvolle activiteit, omdat het mensen bij elkaar brengt. Kleintjes geeft aan ook te leren van de werkwijze van de landen uit de regio, *'zij zijn niet geremd door de historie van het onderwijs zoals in Nederland'*. Het is een laagdrempelig platform en biedt een stimulans om zijn eigen werk te beschouwen en positie te bepalen.
Momenteel wordt gewerkt om de contacten warm te houden. Vanuit de beroepsvereniging waar Kleintjes lid van is, is een discussiegroep samengesteld. Samen met de directeur van ERI SEE wordt gekeken of jaarlijks een activiteit kan worden gehouden. Dit zal waarschijnlijk in Matra-verband worden georganiseerd.

2.3 Bijdrage TFA Human Resource and Training Development, Project Cycle Management and Logical Frameworks

De programma's van de Europese Commissie vereisen projectmatig werken van managementafdelingen van ministeries en organisaties voor levenslang leren (LLL). De Europese Commissie werkt in dit verband met de Project Cycle Management-benadering die is gebaseerd op de Logical Frame Work-benadering (LFA). LFA wordt onder andere gebruikt door internationale niet gouvernementele organisaties. Centraal in deze benadering staan teamwerk, onderhandelen en communicatievaardigheden maar ook inzicht in de politieke context.
De heer Farla van TFA Human Resource and Training Development heeft in 2005, 2006 en 2007 trainingen gegeven in het kader van de ERI SEE-activiteiten.

Training	*Participation to the community programmes in the fields of education and training an important tool for European Integration*
Datum/plaats	30 september tot en met 1 oktober 2005, Sofia
Budget	5.0211
Expert	Ton Farla, TFA Human Resource and Training Development
Doelgroep	Vertegenwoordigers onderwijsministeries uit de regio
Presentaties	Ton Farla presentatie Project Cycle management – the base for preparing the institutional capacity for participatin into the integrated LLL programme; workhsop 'Planning the institutional framework for supporting participation tot LLL programme having in mind the phases of the project cycle management

Training	*Participation to the Community programmes in the fields of education and training- an important tool for European integration*
Datum/plaats	1 - 5 maart 2006, Sinaia, Roemenië
Budget	3.377
Expert	Ton Farla, TFA Human Resource and Training Development
Presentaties	Workshop Project Cycle management

Training	*Training voor het gebruik van logical frameworks*
Datum/plaats	7 - 8 mei 2007, Belgrado
Budget	4.270
Expert	Ton Farla, TFA Human Resource and Training Development
Presentaties	Ton Farla, 'Revisiting the Logical Framework – introduction, objective setting, problem and stakeholder analysis. Assumptions and risks – understanding and assessing the external impacts on the project'; 'SMART Indicators of Progress and Means of Verification – relevant for monitoring of project implementation and achievements

2.3.1 Seminar 2005

Tijdens het seminar in 2005 zijn presentaties gehouden door vertegenwoordigers van onder meer Leonardo da Vinci Agency, Europese Commissie, ministerie Onderwijs van Noorwegen en het Roemeense Agentschap for

'Community Programmes in the field of education and vocational training' (Socrates). Tijdens dit seminar werd bevestigd dat de beleidsmakers van de ERI SEE-landen zich er goed van bewust moeten zijn dat zij zich nog beter dienen voor te bereiden op deelname in het Leven Lang Leren-programma (LLL). De deelnemers participeerden actief in het programma en uit de evaluatieformulieren blijkt dat zij zeer tevreden zijn over de training gegeven door Ton Farla.

2.3.2 Seminar 2007

De training van 2007 is gebaseerd op de resultaten van het seminar van 2005. De tweedaagse training bestaat uit algemene presentaties, casestudies en werkgroepen. De cases zijn gebaseerd op voorbeelden uit het Socrates- en Leonardo-programma uitgevoerd in ERI SEE-landen. De experts kunnen de vaardigheden toepassen die nodig zijn om projecten die participatie in het Leven Lang Leren-programma ondersteunen, te kunnen opzetten en evalueren. Uit de evaluatieformulieren blijkt dat de zestien deelnemers zeer tevreden zijn over de training.

2.4 Bijdrage Universiteit Twente, ICT in education

Seminar	*ICT in education: the role of teachers and teacher training in ICT*
Datum/plaats	2 –3 december 2005, Zagreb, Kroatië
Budget	2.963
Expert	Hans Pelgrum, Universiteit Twente
Deelnemers	Ministeries Albanië, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, Macedonië, Roemenië, Servië and Montenegro
Presentaties	

Workshop	*Promoting ICT for teaching and learning*
Datum/plaats	30 juni – 1 juli 2006 Sarajevo, Bosnia-Herzegovina
Budget	4.217
Expert	Hans Pelgrum, Universiteit Twente

Het seminar uit 2005 is georganiseerd door het secretariaat van ERI SEE in samenwerking met de Task Force Education and Youth en het ministerie van Onderwijs van Kroatië. Deelnemers zijn vertegenwoordigers van de ministeries van Onderwijs uit de regio. Kosovo en Moldavië waren niet vertegenwoordigd.
In dit seminar is gebruikgemaakt van de resultaten van een seminar georganiseerd door ERI SEE in 2003, 'Ensuring Access to ICT for Everyone' waaraan Nederland een bijdrage heeft geleverd. Het belangrijkste doel van het seminar is te komen tot uitwisseling van informatie, ervaringen en discussies over strategieën en actieplannen met betrekking tot training van leraren in ICT en de rol van ICT in het onderwijs. Er zijn presentaties gegeven over de Europese context, Nederland, Roemenië, Bulgarije, Montenegro, Bosnië-

Herzegovina en Macedonië. Daarnaast heeft CISCO Academy for teachers and students in Europe een presentatie gegeven. In de Nederlandse bijdrage werd met name aandacht geschonken aan de Europese context, het Nederlandse beleid en aan de rol van leraren en de lerarenopleiding in het gebruik van ICT in onderwijs.
Het seminar heeft geleid tot informatie over de stand van zaken in het kader van ICT-strategieën in de regio en gebieden voor regionale samenwerking. Er heeft uitwisseling plaatsgevonden van best practices en er zijn aanbevelingen geformuleerd voor beleidsmakers in de regio. ERI SEE is aanbevolen een vervolg te geven op het seminar. ERI SEE heeft gehoor gegeven aan dit verzoek en heeft in 2006 een workshop georganiseerd 'Promoting ICT for teaching and learning'. De heer Pelgrum heeft ook aan deze workshop een bijdrage geleverd.

2.5 Bijdrage Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, European Qualification Framework in LLL

Tijdens het Oostenrijkse voorzitterschap heeft in 2005 een ministers-conferentie plaatsgevonden met als thema het 'European Qualification Framework' (EQF). Om de deelname van de ERI SEE-landen aan deze conferentie goed voor te bereiden, heeft Oostenrijk (KulturKontakt) op 21 en 22 oktober 2005 een workshop georganiseerd. Vanuit CROSS/EVD heeft de heer Hielke Venema deelgenomen en prof.dr. B.W.M. Hövels heeft een bijdrage geleverd.

Workshop	*Towards European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Relevance Feasibility and Implications for*
Datum/plaats	21 – 22 oktober 2005, Wenen, Oostenrijk
Budget	3.500
Expert	Ben Hövels, Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt
Deelnemers	
Presentaties	

Aan de workshop namen zowel experts uit het hoger onderwijs als het beroepsonderwijs deel uit Albanië, Kosovo, Moldavië, Bulgarije, Montenegro, Republiek Srpska (B-H), Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, Macedonië, Roemenië, Servië, European Training Foundation (ETF), het Stabiliteitspact, ERI SEE, Oostenrijk, Hongarije, Estland en Nederland.

Het programma bestond uit plenaire sessies en workshops. Uiteindelijk is de volgende conclusie geformuleerd: De SEE-landen zijn allen op een of andere manier bezig met het ontwikkelen van een NQF in een breder Europees verband. Bij de ontwikkeling van een NQF is in de SEE-landen een dominante rol van de overheid vereist om het tijdrovende en kostbare proces te trekken

en de verschillende belanghebbenden erbij te betrekken. Dit vereist politiek commitment van de regeringen in deze landen. In de ministerconferentie van maart 2006 over EQF zou een belangrijke stap kunnen worden gezet om politiek commitment te mobiliseren voor de onderwijshervormingen in de SEE-landen opdat de beroepsbevolking betere toegang kan krijgen tot betere opleidingen als voorwaarde voor economische ontwikkeling en maatschappelijke stabiliteit.

2.6 Bijdrage Bureau Katholiek Onderwijs, Efficiency in education

Seminar	*Investing efficiently in education*
Datum/plaats	24 – 26 november 2005, Ohrid, Macedonië
Budget	2.630
Expert	Jan Schraven, Bureau Katholiek onderwijs

We beschikken niet over meer informatie van dit seminar.

2.7 Bijdrage NSO en Inspectie, Inspectie van het Onderwijs

Het seminar over de rol van de Inspectie bij kwaliteitsborging, april 2006, vond plaats in Den Haag. Naast dit seminar vond ook een bijeenkomst van de senior officials en een vergadering van de Governing Board en de Consultative Body van ERI SEE plaats. De receptie die in dit kader is georganiseerd bij EVD is bijgewoond door minister van OCW, Maria van der Hoeven.

Seminar	*The importance of Inspection in a decentralised education system*
Datum/plaats	27 - 28 april 2006, Den Haag, Nederland
Budget	19.323
Experts	Peter Karstanje, Nederlandse School voor Onderwijsmanagement; Vic van de Broek d'Obrenan, Inspectie van het Onderwijs
Presentaties	Vic van de Broek d'Obrenan, 'Internal and external evaluation, current challenges in the role of the Netherlands Inspectorate of Education'; Peter Karstanje 'Internal and external quality assurance. A harmoneous coeple?'

Het programma bestond uit plenaire sessies en workshops. Naast de bijdragen van de Nederlandse experts zijn bijdragen geleverd door de voorzitter van de Roemeense 'Agency for Quality Assurance in Pre-universitary education' en een vertegenwoordiger van een ministerie van Onderwijs uit de regio.

DEEL II.3 TWINNING

In dit stuk staat EU Twinning centraal. We geven algemene informatie over (de uitvoering van) Twinning (paragraaf 3.1) en we bespreken de te maken keuzes en de voor- en nadelen van deelname aan Twinning (paragraaf 3.2) . Dit doen we op basis van gesprekken met het National Contact Point, CROSS, de dienst Regelingen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedsel-kwaliteit, de directie Internationale Zaken (IZ) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en voorlichtingsmateriaal van NCP en de Europese Commissie.

3.1 Het hoe en wat van EU Twinning

Eén van de uitdagingen van de kandidaat-lidstaten van de Europese Unie is om hun publieke instituties te versterken en aan te passen zodat zij het geheel aan Europese wet- en regelgeving (het Acquis Communautaire) kunnen toe-passen en kunnen profiteren van het lidmaatschap van de EU. Eén van de voorwaarden voor toetreding tot de EU is dat zij dit Acquis Communautaire overnemen.
Twinning is een kennisuitwisselingsprogramma van de Europese Commissie voor kandidaat-lidstaten die zich willen voorbereiden op een mogelijke toe-treding tot de EU. De kandidaat-lidstaten kunnen zo gebruikmaken van de ervaringen van de lidstaten. Twinning is ook mogelijk met nieuwe lidstaten (bijvoorbeeld Bulgarije en Roemenië) en de zogenoemde buurlanden (bijvoor-beeld Marokko, Egypte, Armenië en Oekraïne).[1]

Klassieke Twinning en Twinning Light
Bij de klassieke Twinning werkt een expert uit de overheid van een lidstaat één tot twee jaar bij een zusterinstelling binnen de overheid van een kandidaat-lidstaat (Resident Twinning Advisor, RTA). De RTA krijgt gedurende de uitvoering van een project ondersteuning van verschillende korte- en middellangetermijnexperts die uit de lidstaat overkomen. Daarnaast wordt vaak als onderdeel van het project opgenomen dat de ontvangende landen een studiebezoek brengen aan de lidstaat of dat zij in de vorm van een stage of training kennisnemen van de expertise van de lidstaat.
Er is ook een zogenoemde lichte Twinning-variant. Dit is een programma van zes maanden tot één jaar. Hierbij wordt niet gewerkt met een RTA maar met een poel van experts die met regelmaat de kandidaat-lidstaat bezoeken om trainingen of cursussen te geven.

[1] Financiële instrumenten zijn 'Transition Facility' (TF) voor de nieuwe lidstaten, Instrument for Pre-Accession' (IPA) voor de kandidaat-lidstaten en 'European Neighbourhood and Partnership Instrument' (ENPI) voor de Europese buurlanden.

Partners: overheden en mandated bodies
De Twinningpartners zijn overheidsorganisaties van de lidstaten en zogeheten mandated bodies. mandated bodies zijn niet-overheidsorganisaties met speciale deskundigheid of ervaring ten aanzien van het Acquis. Zij moeten hiervoor aan een aantal voorwaarden[2] voldoen en zijn aangemeld bij de Europese Commissie. Een mandated body op het terrein van het ministerie van OCW is bijvoorbeeld Nuffic. De uitvoering van Twinning hoeft dus niet door het ministerie zelf te worden gedaan. Het is tevens mogelijk om hierin gezamenlijk op te trekken. Een andere mogelijkheid is om samen met een andere lidstaat (consortiumland) een Twinningproject te doen of een combinatie van consortiumlanden en mandated bodies.

Projectmanagement: zelf doen of uitbesteden
De Twinningprojecten stellen eisen aan het projectmanagement van de uitvoerende partijen. Dit vergt specifieke kennis over de financiële verantwoording, procedures, overleg en afstemming met de ontvangende landen et cetera. Het projectmanagement hoeft niet door de uitvoerende partij zelf te worden gedaan maar kan worden uitbesteed. De EVD kan hierbij ondersteuning bieden, maar hiervoor kunnen ook andere organisaties worden ingezet. De dienst Regelingen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bijvoorbeeld heeft zich gespecialiseerd in het projectmanagement van Twinning en voert het management voor Twinningprojecten van onder ander de Voedsel en Waren Autoriteit. De directie Internationale Zaken (IZ) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voerde voorheen zelf Twinning uit, tegenwoordig is Twinning uitbesteed aan het Agentschap SZW. Zij heeft ongeveer één Twinningproject per jaar.

Financiering en beleidsinspanning
De Europese Commissie financiert en beheert het Twinningprogramma.
Het Twinning Light programma heeft een maximum bedrag van € 250.000,-.
Voor de klassieke Twinning geldt dat de RTA in dienst blijft van de overheidsinstantie of mandated body. Voor de inzet van RTA' s worden actuele arbeidskosten vergoed aan de uitvoerende instantie in de lidstaat, inclusief niet-salariscomponenten, plus een toeslag van zes procent voor vervangingskosten. De RTA zelf krijgt in het gastland een per diem en toelagen voor huisvesting, ziektekosten- en ongevallenverzekeringen, schoolkosten, reiskosten en verhuiskosten.[3]

Voor de middellange- en kortetermijnexperts (inclusief projectleider) worden alleen activiteiten vergoed die in het gastland worden verricht.
Ten aanzien van deze basisvergoeding wordt een onderscheid gemaakt

[2] 1. Aanwezigheid van bewezen bekwaamheid op één van de terreinen van het Acquis Communitaire. 2. Status van non-profitorganisatie, zonder winstdoelstelling. 3. Publiek eigendom. 4. Formele aansturing door overheidsorganisatie. 5. Voldoende gekwalificeerde permanente staf.

[3] Bron: NCP, www.minbuza.nl/nl/europesesamenwerking/Subsidies,twinning/Contact.html.

tussen het inzetten van experts van overheidsorganisaties en experts van mandated bodies. Voor overheidsexperts geldt een vast tarief van € 250,- per dag. Voor experts van mandated bodies gelden drie tariefgroepen gebaseerd op positie en ervaring; € 250,-, € 350,- en € 450,- per dag.[4]

De projectkosten die worden gemaakt in eigen land, inclusief overhead en voorbereidingskosten, worden vergoed door middel van een management fee van 150 procent boven op de basisvergoeding voor activiteiten in het ontvangende land.[5]

CROSS schat in dat wanneer zowel de uitvoering als het projectmanagement wordt uitbesteed de beleidsinspanning van het ministerie van OCW twee à drie dagen per voorstel/project zal zijn. De werkzaamheden die daaronder vallen zijn onder meer het lezen van de fiches, het vaststellen of het voorstel past binnen het beleid, het verstrekken van de opdracht aan CROSS en de communicatie met CROSS over bovengenoemde punten. Op basis van drie tot vijf projecten per jaar schat CROSS dat de acquisitiekosten ongeveer € 35.000,- bedragen.
De beleidsinspanning van de directie Internationale Zaken (SWZ) is hoger dan de bovengenoemde twee à drie dagen. Naast projectoverleg met alle MT-leden en het Agentschap SZW wordt in de voorbereidende fase soms ook een landenbezoek afgelegd door de beleidsafdeling en worden in de uitvoeringsfase de voortgangsrapportages in het MT besproken. Verder speelt IZ een rol als zich problemen voordoen in een project. En tot slot voert IZ in een enkel geval zelf (het projectmanagement van) een Twinningproject uit.[6] Bij de werkwijze van IZ speelt mee dat zij voorheen zelf Twinning uitvoerde en dat het Agentschap relatief nieuw is in het veld en (nog) geen uitgebreid netwerk heeft in de ontvangende landen.

National Contact Point
In alle (kandidaat-)lidstaten is een aanspreekpunt ingesteld, het National Contact Point (NCP). In Nederland is het NCP ondergebracht bij het ministerie van Buitenlandse Zaken.[7] Het doel van NCP is om de Nederlandse deelname aan Twinning te stimuleren en voert hiervoor een reeks aan werkzaamheden uit. Ze is een belangrijke schakel tussen de uitvoerder (Nederlandse overheidsorganisatie of mandated body) en het beheercomité in Brussel, verzorgt de aanmelding van de potentiële mandated bodies, onderhoudt contacten met relevante buitenlandse partijen, inventariseert en verspreidt de projectfiches, controleert de voorstellen of ze voldoen aan de vereisten, dient de voorstellen in, speelt een ondersteunende rol bij de presentatie van de voorstellen in de

[4] Bron: NCP, www.minbuza.nl/nl/europesesamenwerking/Subsidies,twinning/Contact.html.

[5] Bron: NCP, www.minbuza.nl/nl/europesesamenwerking/Subsidies,twinning/Contact.html.

[6] IZ voert zelf projecten uit als Twinning in een voor hen zeer interessant land wordt uitgevoerd (en op een dossier dat tot de beleidsprioriteiten behoort).

[7] Afdeling DZO/UM. EVD geeft ondersteuning in de uitvoering.

ontvangende landen en geeft indien nodig advies tijdens de uitvoeringsfase van het project. Verder zoekt NCP, indien gewenst, een consortiumland om een Twinningproject mee uit te voeren. Ook verzorgt ze workshops waarin bepaalde aspecten van Twinning worden belicht (bijvoorbeeld contract-onderhandelingen) en houdt zij contact met de RTA's.

Nederlandse Twinners
De ministeries die relatief veel Twinningprojecten uitvoeren, zelf dan wel middels mandated bodies, zijn het ministerie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), ministerie Verkeer Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), Buitenlandse Zaken (m.n. politie), de Immigratie- en Naturalisatie-dienst, het ministerie van Justitie (Dienst Justitiële Inrichtingen). Voorbeelden van Nederlandse mandated bodies zijn dienst Regelingen (LNV), het RIVM, het Trimbos-instituut, 'Centre for International Legal Cooperation' (CILC) en de Belastingdienst.

Het ministerie van OCW heeft in het verleden vier voorstellen ingediend (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Estland en Roemenië[8]). Het Twinning Light-traject in Estland is gewonnen door Nederland. De mandated bodies zijn CILC en Nuffic. De ervaringen met dit traject zijn in dit onderzoek niet geïnventariseerd.
De andere projecten zijn gewonnen door Duitsland (twee projecten) en Oostenrijk. De reden van afwijzing voor Bosnië-Herzegovina was dat er geen studietoer en te weinig manuren waren opgenomen in het voorstel.
EVD/CROSS is van mening dat het feit dat Nederland nog nauwelijks actief is geweest in concrete projecten in de regio ook meespeelt in de afwijzingen.

Ontwikkelingen Twinning
Met de recente uitbreiding van de EU is het huidige aantal kandidaat-lidstaten kleiner geworden en daarmee dus de mogelijkheden om te 'Twinnen'. Daarnaast bewegen een aantal ex-kandidaat-lidstaten zich inmiddels ook op de Twinningmarkt. Dit betekent dat de spoeling dunner is geworden en het aantal fiches afneemt. NCP geeft aan dat in de laatste periode vooral fiches van Turkije en Kosovo zijn binnengekomen.

[8] Albanië: Institutional Capacity Building for the National VET Agency an VET council; Bosnië: Strengthening of State Level Institutions for co-ordination and preparation of BiH participation in European Community Programmes for Lifelong Learning and Youth; Estland: Recognition of Professional Qualifications – IB of organisations; Institutional building, secondary legislation drafting and training concerning the Movable Cultural Heritage and Cultural Goods.

3.2 Te maken keuzes, voor- en nadelen Twinning

Beleidsprioriteit
Om deel te nemen aan Twinning is het nodig om van Twinning een beleidsprioriteit te maken. Deelname aan Twinning vergt een aanzienlijke inzet van een ministerie of mandated body. Het vraagt om een langdurige commitment. 'Twinning doe je niet voor een half jaartje', zoals één van de respondenten verwoordt. De respondenten zijn van mening dat onze ministeries zich zouden moeten committeren aan Twinning omdat je je hiermee committeert en werkt aan de doelstellingen van de EU; het werken aan vrede, stabiliteit en veiligheid in de kandidaat-landen en de Balkan in het bijzonder. Hierbij spelen niet alleen ideële overwegingen een rol maar ook voordelen op het gebied van institutionele en economische ontwikkelingen. Wanneer Twinning niet in dit licht wordt bezien zullen de mogelijke nadelen van Twinning niet opwegen tegen de voordelen.
Voordat aan Twinning wordt deelgenomen is het verder van belang in kaart te brengen welke landen prioriteit hebben en wat je zou willen doen als ministerie.

Keuzes type Twinning en samenwerken
Twinning Light is minder zwaar dan de klassieke Twinning. NCP geeft aan dat als de klassieke Twinning te zwaar wordt bevonden Twinning Light een goede optie is. Het ministerie van LNV daarentegen is van mening dat het een nadeel is om geen expert in het ontvangende land te hebben die direct zaken kan bespreken en afstemmen. Zij zien Light meer als een soort nazorgtraject bij landen waar al goede contacten zijn. Light vergt verder relatief meer tijd met relatief hogere kosten omdat bepaalde onkosten niet worden vergoed die wel in het klassieke programma zijn opgenomen.
Het is mogelijk om Twinning samen met een andere lidstaat te doen. Het ministerie van LNV geeft aan dat een overweging om dit te doen is als de andere lidstaat specifieke kennis heeft die bij ons ontbreekt. In geval van samenwerken is het ministerie van LNV liever 'lead country' dan de junior. Als 'leading country' heb je recht op de 'flatrate'. Hoewel in praktijk meestal een deel wordt doorberekend ben je toch beter af als hoofdland, aldus het ministerie van LNV. Je bent als hoofdland natuurlijk wel eindverantwoordelijk, wat bepaalde nadelen met zich mee kan brengen als het project niet naar wens verloopt.

Het projectmanagement is een punt van aandacht. Maar het hoeft niet automatisch te leiden tot uitbesteding. Het is ook een optie om van het projectmanagement een competentie te maken en het projectmanagement van andere (overheids)organisaties uit te voeren.

Voordelen en positieve effecten Twinning
Twinning is goed voor de internationale positie, coalitievorming en reputatie van een land of ministerie. Met Twinning wordt het internationale netwerk

uitgebreid en de samenwerkingsrelaties versterkt. ‘Met Twinning loop je hand in hand en er is niks beters dan elkaar echt zien,’ aldus een van de respondenten. Die samenwerkingsrelaties kunnen tot voordeel zijn om in Europees verband bepaalde standpunten over te dragen. Duitsland en Frankrijk zijn om deze redenen sterke voorstanders van Twinning.

Twinning is daarnaast ook heel concreet werk met duidelijke effecten. Het draagt bij aan positieve veranderingen in de instituties en ministeries van de ontvangende landen, zoals grotere transparantie, minder hiërarchie en kortere lijnen. Verder is de kern van Twinning kennisoverdracht, maar de lidstaten kunnen ook leren van de ontvangende landen.
Een ander voordeel van Twinning is dat het de medewerkers (experts) inspireert, zij zijn na terugkomst vaak extra gemotiveerd om nog meer te leren en de kennis over te dragen. De meeste experts willen vaker worden ingezet voor Twinning.

CROSS geeft aan dat Twinning ook een goede spiegel is voor de Nederlandse werkwijze. Nederland is bovendien sterk decentraal geregeld, Twinning maakt het mogelijk om Nederlandse ambtenaren te betrekken bij internationaal werk.

Nadelen Twinning
Twinning is een intensief programma. Voordat het programma van start gaat, moet een lang traject worden ingegaan om te komen van fiche, voorstel en uiteindelijk tot goedkeuring. De experts en de mandated bodies moeten worden geregistreerd en het projectmanagement verlangt specifieke kennis van de (financiële) verantwoordingsprocedure.

Twinning kun je niet als bijvoorbeeld de landenprogramma’s zelf inrichten. Twinning is minder flexibel dan de landenprogramma’s en ERI SEE.
Het ministerie van LNV geeft aan dat het mogelijk is om financieel quitte te kunnen spelen, maar dan moet wel gebruik worden gemaakt van de hogere tarieven die worden gehanteerd voor de mandated bodies, en het projectmanagement moet efficiënt zijn. De extra ‘inkomsten’ van de management fee (150%) zijn essentieel om de onkosten van een RTA en de achtergelaten werkplek te kunnen bekostigen. Het tarief dat wordt gehanteerd voor experts van overheidsorganisaties is hiervoor veel te laag. Het ministerie van LNV heeft voor zichzelf berekend dat een ambtenaar in schaal 12 ongeveer € 700,- à 800,- per dag kost. Het tarief dat voor de expert van een overheidsorganisatie wordt gebruikt, € 250,-, staat hierbij niet in verhouding. De dienst Regelingen van het ministerie van LNV heeft de status van mandated body en kan zodoende aanspraak maken op de hogere tarieven. NCP plaatst als kanttekening dat hoge tarieven ook een nadeel hebben. De voorstellen kunnen daarmee minder aantrekkelijk zijn voor de ontvangende landen en om die reden worden afgewezen. Bij de afwijzingen van twee OCW-Twinningvoorstellen in Albanië en Bosnië-Herzegovina speelde de te hoog bevonden tarieven ook een rol. Het ministerie van SZW geeft aan de vergoeding wel redelijk te vinden. Het ministerie gaat daarbij uit van ambtenaren in schaal 11,

maar het ministerie benadrukt dat ‘zuinig’ moet worden gewerkt om quitte te spelen.

Het ministerie van LNV heeft veel Twinningprojecten uitgevoerd. Het ministerie geeft aan dat ze in het algemeen quitte kunnen spelen, maar dit is geen garantie. De belangrijkste knelpunten kunnen zich voordoen vanwege culturele verschillen of misverstanden over de te verwachte inbreng en resultaten. Het vergt soms veel tijd en werk om de goodwill te behouden en om tot overeenstemming te komen.

BIJLAGE

Overzicht respondenten

Onderwerp	Organisatie
Alle thema's	CROSS
Beleid ministerie van OCW	Directie Internationaal Beleid (afdeling Mondiale Zaken)
Twinning	National Contact Point Dienst Regelingen (LNV) Directie Internationale Zaken (SZW)*
Landenprogramma's	
Bulgarije	
Towards increased involvement of social partners in VET for the chemical industry	VAPRO-OVP Bulgarian Chamber for the Chemical Industry*
Implementation of demand driven vocational education and training in processing and laboratory technology, for youngsters and adult workers in vocational schools and companies	VAPRO-OVP Bulgarian Chamber for the Chemical Industry*
Kroatië	
Educational Management	Nederlandse School voor Oderwijsmanagement
Monitoring School Quality	Inspectie van het Onderwijs
Towards output oriented VET (2007-2008)	Aequor
Roemenië	
Towards competence based qualifications that meet the requirements of the labour market	VAPRO-OVP National Adult Training Board*
Technical assistance to the National Adult Training Board and its sectoral committee for the environmental protection	VAPRO-OVP National Adult Training Board*
Training of sectoral committees in ESF-funding	VAPRO-OVP National Adult Training Board*
Development vocational education Galati-Braila	Alewijnse
Leonardo da Vinci-project Developing Key Methodological Units for the Implementation of EQF by means of NQF's	CROSS
Ablak	Ablak
ERI SEE	
Algemeen	Directeur ERI SEE Agency*
Seminar in Montenegro 28 en 29 sept: *National and International Assessment in Education*	Cito *
Seminar 26 en 27 oktober Prishtina, Kosovo: *Equity in Education*	Sardes
* Telefonische interviews	